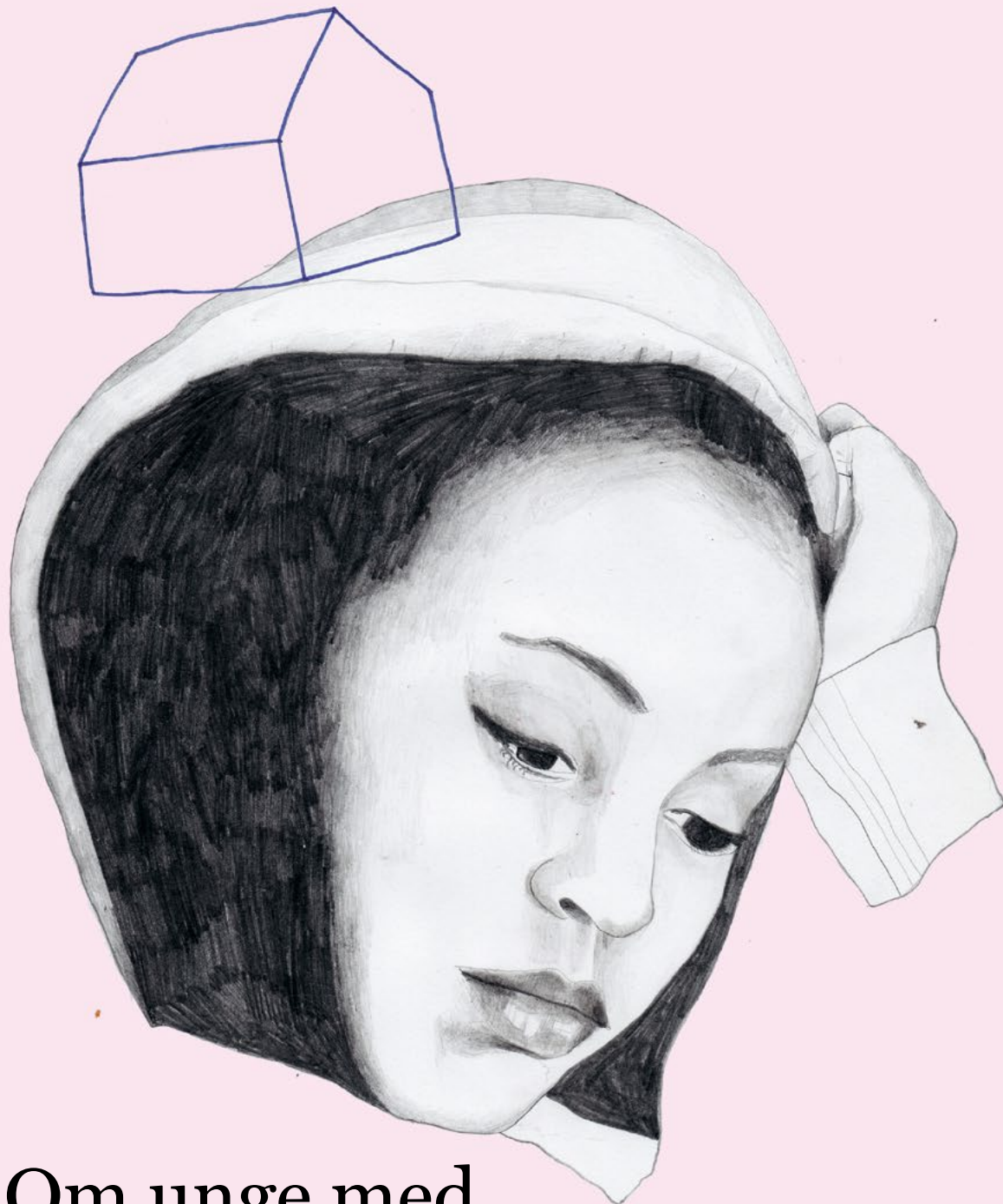

DE FÅR IKKE EN SJANSE

Om unge med
bostedsutfordringer

Norges Røde Kors
Postboks 1, Grønland
0133 Oslo
Norge

E-post post@redcross.no

Webadresse www.rodekors.no

Forfattere Ingrid Iversen Hølaas. Inga Laupstad har skrevet 3.1 «Hva er de rettslige rammene for unge med bostedsutfordringer?».

Spesiell takk Alle som har bidratt til rapporten som informanter og i forbindelse med bakgrunnsamtaler.

Referanse Røde Kors (2020) «*De får ikke en sjanse*»
Om unge med bostedsutfordringer Oslo: Røde Kors

ISBN 978-82-7250-207-1 (Trykt)
978-82-7250-208-8 (Elektronisk)

Designet av Byggstudio og Moa Pårup

Alle illustrasjoner Kathrine Kristiansen Illustrasjon

Rapportens tittel «De får ikke en sjanse» er hentet fra en informant som har jobbet lenge med vanskeligstilte unge. Sitatet peker mot oppgaven som velferdssamfunnet har, men ikke klarer å følge opp. Noen barn gis dårligere forutsetninger enn andre helt fra tidlige barneår. De får ikke muligheten til å ta kontroll over egen framtid. Det er i stor grad samfunnets rolle å tilby dem en vei ut, å bøte på de samfunnsgitte forutsetningene som gjør at barnet blir en ungdom uten å ha fått en reell sjanse.

DE FÅR IKKE EN SJANSE

Om unge med
bostedsutfordringer

INNHold

FORORD	4
HOVEDPUNKTER	6
1. INNLEDNING	8
Bakgrunn for rapporten	9
Hvem er gruppen vi snakker om?	9
Hvorfor bostedsutfordringer som tema?	10
Prioriteringer	10
2. METODE	12
2.1 Rapportens metode og utvalg	13
2.1.1 Utvalg av bydel i Oslo	13
2.2 Rapportens kvalitative materiale	13
2.2.1 Informantgrupper	13
2.2.2 Intervjuene	15
2.3 Rapportens kvantitative materiale	16
2.3.1 Definisjoner og tallmateriale	16
2.3.2 Røde Kors spørreundersøkelse i videregående skole	17
3. BAKTEPPE FOR RAPPORTENS TEMATIKK	18
3.1 Hva er de rettslige rammene for unge med bostedsutfordringer?	19
3.1.1 Menneskerettslige forpliktelser	19
3.1.2 Nasjonale regler	20
3.1.3 Særlige regler for de som er under 18 år	21
3.2 Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014–2020) «Bolig for velferd»	22
3.3 Rapporten «Bostedsløse i Norge – 2016»	23
3.4 Spørreundersøkelse i videregående skoler	25
3.5 Det offentlige apparatet: Om unge med bostedsutfordringer i Trondheim og Oslo	27
3.5.1 Trondheim	29
3.5.2 Oslo	33
3.6 Tidlig støtte til familier og enkeltindivid	35

INNHOLD

4. UNGE I SKOLEN	36
De som er innenfor	37
4.1 Situasjonsbildet	37
4.2 Omfanget av bostedsutfordringer for elever i videregående skole	38
4.3 Årsaksforklaringer; kjønn, alder og bakgrunn	40
4.3.1 Kjønn	40
4.3.2 Alder	41
4.3.3 Årsaker	43
4.3.4 Trondheim	44
4.3.5 Oslo	46
4.4 Konsekvenser knyttet til bostedsutfordringer for unge i videregående skole	48
5. UNGE PÅ GATA	52
De som er utenfor	53
5.1 Omfanget av unge med bostedsutfordringer i det gatenære miljøet.	53
5.2 Årsaksforklaringer, alder, kjønn og bakgrunn	55
5.2.1 Alder Trondheim	55
5.2.2 Alder Oslo	55
5.2.3 Kjønn	57
5.2.4 Oppvekst og utfordrende familiesituasjon «De får ikke en sjans!»	57
5.2.5 Rus og psykiatri	60
5.2.6 Innvandrerbakgrunn, trangboddhet og lavinntekt	62
5.3 Gråsoner for prostitusjon	63
5.4 Bytteøkonomi	65
6. SAMMENDRAG	66

FORORD

*«Én ungdom som
sover på gata, er
én for mye»*

av Kathrine Holden,
Leder for Humanitære behov
og analyse i Norges Røde Kors

Røde Kors skal avdekke, hindre og lindre menneskelig nød og lidelse. Ofte forbinder vi nød og lidelse med mennesker som befinner seg langt borte. Sannheten er at vi omgås mennesker som ikke får sine grunnleggende humanitære behov dekket hver eneste dag. Selv i Norge. Det er bare ikke like synlig.

Gjennom våre frivillige, som daglig er i direkte kontakt med mennesker i vanskelige livssituasjoner, har Røde Kors fått kjennskap til barn og unge som mangler et sted å bo. Dette var bakgrunnen for at vi ønsket å grave ytterligere i tematikken. Hvem er disse ungdommene? Hvor stort er omfanget? Hensikten med denne rapporten har vært å få en bedre innsikt i problemet, samt løfte frem enkelt historiene. Vi ønsket å synliggjøre hva vi som Røde Kors og andre samfunnsaktører kan gjøre. Vi har i rapporten valgt å fokusere på unge i alderen 15–23 år. Barn og unge som vi alle har et ansvar for at får trygge og gode oppvekstvilkår.

Rapporten løfter frem sterke historier – om barn og unge som sover på fotballbanen, i bussterminaler eller blir kjæreste med noen for å ha en seng å sove i. Samtidig forteller rapporten om enkelte skoleansatte som strekker seg langt for at unge de er i kontakt med skal få et sted å sove en natt. Enkelthistoriene er mange, det totale omfanget er uvisst. Uansett er ett barn som sover på gata, ett for mye.

Det å mangle et bosted, et sted man kan kalle et hjem, er ikke den eneste utfordringen i barn og unges liv. Ofte sammenfaller bostedsutfordringer med andre problemer knyttet til rus, psykiatri, lavinntekt og trangboddhet. Imidlertid er et stabilt bosted en forutsetning for å ta tak i andre utfordringer. At utfordringene er komplekse, kan ikke forhindre oss fra å forsøke å løse dem. Et trygt og godt sted å bo kan være det første, konkrete steget mot en mer varig endring ut av en vanskelig livssituasjon.

Rapporten synliggjør hull og gråsoner i vårt velferdssystem. Det være seg i overgangsfasen mellom barn og voksen, der den ene hjelpeinstansen «venter» på at den andre skal overta, eller der man er for frisk til å bo ett sted og for syk til å bo et annet sted.

Et hovedpoeng i denne rapporten er at man må ha flere og mer tilpassede tilbud for barn og unge. En ungdom bør aldri havne på hospits sammen med eldre rusmisbrukere. Samtidig er unge en sammensatt gruppe med ulike behov. Noen har behov for midlertidige opphold, kun et lite avbrekk fra en turbulent familiесituasjon, andre trenger mer varige løsninger. Noen har kun behov for et sted å bo, for deretter å kunne fortsette med studier og livet ellers. Andre igjen må rett og slett lære å bo, med hva det innebærer av krav til å betale regninger, rengjøring og innkjøp. Noe de aller fleste av oss har lært av voksne i oppveksten, men som er erfaringer som i enkelte barn og unges liv er fullstendig fraværende.

Det er særlig når det gjelder å skape inkluderende nettverk og trygge rollemoeller, at de frivillige og humanitære organisasjonene kan utgjøre en forskjell. Røde Kors bidrar gjennom sine aktiviteter med å skape relasjoner og møteplasser for barn og unge. Imidlertid viser funnene i denne rapporten at det fortsatt er udekte humanitære behov og hull i velferdsstatens sikkerhetsnett. Vi må få til bedre samarbeid på tvers av offentlige etater, og mellom humanitære organisasjoner og offentlige myndigheter, hvis vi skal lykkes med å tette disse hullene. Denne rapporten gir oss et bedre kunnskapsgrunnlag for å kunne gjøre dette.

Rapporten avslutter med et spørsmål om hvorvidt Norge faktisk har tatt i bruk alle egnede tiltak for å sikre barn og unges rett til bolig. I fare for å foregripe historien – jeg tror definitivt Norge som samfunn har mer å gå på!

HOVEDPUNKTER

- Det er barn og unge i Norge i dag som ikke har et trygt og forutsigbart sted å bo. Dette har de krav på. Politisk ledelse på kommunalt og nasjonalt nivå må anerkjenne at barn og unge har rettigheter knyttet til boligforhold og iverksette konkrete tiltak.
- Røde Kors rapporten viser at skolen er en viktig arena for å fange opp unge med bostedsutfordringer. Skolen er derfor også en sentral del av løsningen. Det er behov for økt kompetanse og flere ressurser i skolen for å ivareta unge med bostedsutfordringer. Skoleansatte bør ha tilgang til hjelpeapparatet, og kjennskap til hvordan hjelpeapparatet er organisert på by- og kommunenivå, for å møte elevenes bostedsutfordringer.
- Bostedsutfordringer rammer unge fra alle sosioøkonomiske lag og har ofte sammenheng med utfordrende familiebakgrunn med rus, dårlig psykisk helse eller vold. For å forebygge boligutfordringer blant unge er det viktig å se familien som helhet. Hjelpeapparatet må nå ut til familier i vanskelige livssituasjoner så tidlig som mulig, med behovsrettede tiltak for ulike utfordringer. Unges bostedsutfordringer bør ikke håndteres isolert, men gjennom tverrfaglig samarbeid der man møter familien som helhet.
- Mange unge med bostedsutfordringer er ensomme og har begrensede sosiale- og familienettverk. Frivillige organisasjoner, deriblant Røde Kors, bør samarbeide enda tettere med det offentlige hjelpeapparatet gjennom å tilby en-til-en-aktiviteter og gruppe- og aktivitetstilbud.
- Unge i overgangsfasen mellom barn og voksen befinner seg imellom to systemer, og derfor i en særlig sårbar situasjon, også med tanke på et trygt sted å bo. Det er behov for tettere tverrfaglig samarbeid mellom instansene som ivaretar unge i overgangsfasen mellom barn og voksen.
- Informanter forteller om et ungdomsliv de kom skeivt inni. Mange føler på utenforskap. Førstelinjen forteller om unge som ikke tror velferdssamfunnet er for dem. Unge må oppleve at det er likhet i tilgangen til bistand fra det offentlige hjelpeapparatet og fra frivillige organisasjoner. De må oppleve at deres rettigheter ivaretas når de er i sårbare situasjoner.
- Det er mangel på verdige boligtilbud for unge, særlige for unge med rusproblemer. Utfordringen gjelder både for unge i lettere eller tidlig rusavhengighet og for unge med mer komplekse utfordringer. Dette må adresseres av hjelpeapparatet. Det må utvikles flere egne botilbud med tilrettelagt oppfølging.

DE FÅR IKKE EN SJANSE

- Både i Oslo og Trondheim etterlyses det trygge lavterskeltilbud for overnatting for unge som kan benyttes uten at hjelpeapparatet kobles inn. Frivilligheten må i dialog med det offentlige tenke nytt om hvordan den kan bidra til trygge lavterskeltilbud for unge med akutte bostedsbehov.
- Det er gjennom kartleggingen uttrykt bekymring for boforhold og overnattinger som er basert på gjenytelser i form av seksuelle tjenester. Dette må støtteapparatet, det være seg offentlige instanser og frivillige organisasjoner, være bevisst på. Det bør være mer åpenhet rundt temaet.

1.

INNLEDNING

«Når du har et sted og det ikke er noe ok, da blir du en drifter da»

BAKGRUNN FOR RAPPORTEN

Røde Kors ønsker med denne rapporten å belyse noen av utfordringene som barn og unge opplever knyttet til bosted. Rapporten gir innblikk i situasjoner som barn og unge befinner seg i, og som Røde Kors mener ikke er forenlige med hvordan oppvekstvilkår i dagens Norge skal være.

Formålet med rapporten er å kartlegge omfanget av unge med bostedsutfordringer med utgangspunkt i to store byer i Norge, Trondheim og Oslo, for å få en bedre forståelse av følgende:

- Ordninger for og vernet av unge i Norge i dag når det gjelder bolig
- Omfanget av problemet
- Mørketall, ukjente grupper eller problemstillinger som bør belyses
- Behovet og hovedutfordringene for gruppen
- Samfunnsmessige og sosiale utfordringer ved bostedsløshet
- Aspekter som gjelder kjønn og alder

HVEM ER GRUPPEN VI SNAKKER OM?

Tidlig i kartleggingen ble begrepet «bostedsløs» endret til «bostedsutfordringer», da begrepet «bostedsløs» synes å være misvisende for gruppen som rapporten omhandler. Rapportens målgruppe er unge i alderen 15–23 år med utfordringer knyttet til boligsituasjonen som medfører en alvorlig inngripen i deres hverdag og liv.

Underveis i arbeidet med rapporten ble mange beskrivende begrep introdusert, blant annet *vagabonder*, *sofasurfer* og *freelancer*. Dette er begrep som har en positiv klang og gir inntrykk av en valgt livsstil. Andre mindre positive uttrykk er *driftere*, *unge i flyt*, *på rømmen*, *kasteballer i systemet* og *tannbørsteungdom*. Gruppen er helt klart ikke ensartet. Det kan derfor være en utfordring å kartlegge den.

Det kan være mange grunner til at bosted er en utfordring i denne livsfasen. Alle mennesker kan oppleve perioder hvor de er mellom bosted, for eksempel i forbindelse med flytting eller studieoppstart. En informant fra videregående skole fortalte at å pendle mellom bosted hos kjæreste, venner eller hjemmet er ganske vanlig blant elevene og ikke nødvendigvis gir grunn til bekymring. I perioder trenger de unge litt mer frihet og i andre perioder lengter de etter mer struktur. Dette er ikke gruppen unge som Røde Kors bekymrer seg for. Det er når situasjoner rundt bosted påvirker livet til ungdommen negativt, og har alvorlige konsekvenser, at det er viktig at Røde Kors er på vakt.

Alvorlighetsgraden og mangel på løsninger knyttet til bostedsutfordringer for unge bør bekymre oss. Røde Kors håper å kunne bidra til å sette søkelyset på et område med klare behov for forbedring.

HVORFOR BOSTEDSUTFORDRINGER SOM TEMA?

Et hjem er mer enn en bolig

«Bolig alene kan ikke løse alt, men det er helt klart en utfordring når det er med på å bidra til situasjoner som forverrer livsvilkårene til ungdommen og fører til flere utfordringer»

Et hjem skal være et sted som gir trygghet og ro til å håndtere hverdagen. Dette er særlig viktig i ungdomstiden, som i utgangspunktet er en periode med mange utfordringer og der mange livsvalg blir gjort. Det er viktig at bolig ikke blir en ekstra utfordring. Det er også viktig at bostedsutfordringer ikke rammer unge som allerede befinner seg i en sårbar livssituasjon. Rapporten viser at utfordrende familiesituasjoner, psykisk helse, rus, trangboddhet, lavinntekt og utenforskap ofte er knyttet til bostedsutfordringer. Som humanitær aktør med et viktig samfunnsoppdrag har Røde Kors et ansvar for at de særlig sårbare ikke blir rammet.

Det er viktig at bolig ikke blir en
ekstra utfordring

Rettslige forpliktelser

Alle har rett til et tilfredsstillende sted å bo på. Det følger av flere menneskerettighetskonvensjoner. Samtidig har FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (CESCR) flere ganger uttrykt bekymring for at vanskeligstilte individ og grupper har utfordringer med tilgang på bolig i Norge. I Norge har vi regler som pålegger kommunene å skaffe midlertidig bolig for personer i en akutsituasjon, men kommunene er ikke forpliktet til å sørge for permanent bolig til dem som ikke klarer det selv. Vi har også regler som gir barn særlig sterke rettigheter, også når det kommer til bolig. Rapporten viser likevel eksempler på unge som kommer i uakseptable og potensielt farlige situasjoner fordi de ikke blir tilbudt den hjelpen og støtten de har behov for når de er i en utfordrende boligsituasjon.

PRIORITERINGER

Unge og bostedsutfordringer er en kompleks tematikk og et omfattende område. Kunnskap og ansvar for målgruppen griper inn i mange fagområder. Det har derfor vært nødvendig å gjøre noen valg og prioriteringer.

Røde Kors har i rapporten valgt å definere to tematiske områder: i skolevesenet og utenfor skolevesenet. Andre tematiske områder som for eksempel *papirløse*, som man kan argumentere med per definisjon er bostedsløse, samt *innsatte eller unge på institusjoner* som gruppe, er bevisst ikke valgt¹.

Leseren må derfor ta høyde for at enkelte områder ikke dekkes av denne rapporten. Håpet er likevel at rapporten skal bidra til å belyse en humanitær samfunnsutfordring for barn og unge i Norge i dag.

---

1 Disse valgene er gjort av ressursmessige hensyn. Papirløse ville kreve en langt mer dyptgående undersøkelse i seg selv. Det samme gjelder Innsatte på institusjon eller unge på institusjon og deres bostedsforhold etter endt opphold.

2.

METODE

2.1 RAPPORTENS METODE OG UTVALG

Rapportens metode er hovedsakelig kvalitativ. 79 personer er intervjuet enkeltvis eller i grupper. 40 intervjuer er foretatt. Intervjuene varte i alt fra 25 minutter til over en time, men de fleste tok rundt 50 minutter.

To byer, Trondheim og Oslo, ble valgt ut som kilde til empiri. Selv om dette gir et *situasjonsbilde* av hovedstaden og en annen stor by i Norge, er ikke rapporten tenkt som en komparativ studie. Dette er særlig viktig å ta med seg når tallmateriale fra de to byene presenteres i kapittel 3. Informantgruppene i de to byene samsvarer. Med det menes at tilsvarende organisasjoner, kontorer og kommunale etater ble kontaktet i begge byene. Det er en begrensning ved rapporten at det ikke er et bredere utvalg av byer og distrikter.

2.1.1 UTVALG AV BYDEL I OSLO

For Oslo var det ikke mulig å dekke alle de 15 bydelene innenfor de tilgjengelige tids- og ressursrammene. Én bydel ble derfor valgt for intervjuer med NAV, barnevern og boligkontor. Den valgte bydelen er en av dem som har størst utfordringer når det gjelder sosioøkonomiske faktorer, og størst press på det kommunale boligmarkedet. Det vil derfor ikke være korrekt å si at denne bydelen *representerer Oslo*, men mer korrekt å si at den muligens representerer de største utfordringene som eksisterer i hovedstaden på dette området.

Det er viktig å tilføye at andre Oslobaserte informanter representerer bydek-kende og/eller sentrumsbaserte organisasjoner og instanser. Videregående skoler ble valgt for å representere et utvalg av skoler med ulike sosioøkonomiske forhold.

2.2 RAPPORTENS KVALITATIVE MATERIALE

2.2.1 INFORMANTGRUPPER

Den største andelen av informanter kommer fra videregående skoler. Videregående skoler ble valgt fordi vi her finner de aller fleste unge i aldersgruppen vi ønsker å belyse. Data fra Utdanningsdirektoratet viser at ca. 85 % av aldersgruppen 16–25 år er i videregående opplæring.

Det ble gjort et utvalg av fem videregående skoler i Trondheim og fem i Oslo. I Trondheim finnes det åtte videregående skoler. De fem som ble kontaktet for intervjuer, var spredt utover byen og har ulike utdanningsprogrammer. På grunn av Oslos størrelse og sosioøkonomiske forskjeller ble utvalget gjort basert på sosioøkonomiske faktorer som *bruttoinntekt, utdanningsnivå, frafall, antall sosialhjelpsmottakere, fattigdomsgrense, antall fattige barn og andel som sliter med*

leseferdigheter og regneferdigheter i de ulike bydelene. Utvalget førte til at skoler på østkanten, vestkanten og sentrum ble kontaktet for intervjuer.

I henvendelser til skolene ble leder for elevtjenesten rådført for å identifisere hvem i elevtjenesten som var relevante for intervju. Det varierer hvilke områder og fagpersoner som utgjør elevtjenesten fra skole til skole. I denne kartleggingen har ansatte i følgende funksjoner deltatt:

- Ledere for elevtjenesten
- Miljøarbeidere, -terapeuter, -koordinatore
- Ansatte i PP-tjenesten
- Elevterapeuter og helsesykepleiere
- Rådgivere og veiledere for ulike fagområder som *minoritetsrådgivere/IMDI-rådgivere, NAV-veiledere, rådgivere fra Oppfølgingstjenesten (OT), sosialpedagogiske veiledere/rådgivere, karriereveiledere, rådgivere innenfor ulike linjer (eksempelvis studiespesialiserende, helse- og oppvekst, media og kommunikasjon osv.)*

32 ansatte fordelt på 10 vg skoler

Til sammen 32 ansatte fordelt på 10 skoler i Trondheim og Oslo har deltatt enten i en-til-en-intervju eller gruppeintervju. Disse informantene representerer dybdekunnskapen fra videregående skoler i kartleggingen. Kapittel 4 bygger i hovedsak på intervjuene med denne informantgruppa. De fleste intervjuene i skolen var gruppeintervju hvor en stor bredde av fagområder var representert. Dette styrker reliabiliteten i funnene.

→ Denne informantgruppa vil bli referert til som **skoleinformanter**.

Det var selvsagt et ønske å få fram stemmen til dem som er direkte berørte av tematikken, og informanter ble forespurt om å formidle kontakt med unge som har eller har hatt store bostedsutfordringer. Erfaringskonsulenter er unge som tidligere har vært i belastede miljø eller livssituasjoner, og som nå bidrar med sin erfaring til å nå ut til unge i belastede miljø. Totalt åtte intervju ble utført med unge og erfaringskonsulenter. Intervjuene var en-til-en-intervjuer.

→ Denne informantgruppen vil bli referert til som **unge informanter**.

Mange unge med bostedsutfordringer befinner seg utenfor et formelt system og har ingen dagaktiviteter som skole eller arbeid. Denne gruppen unge har i større eller mindre grad gata som tilholdssted. Det var derfor viktig å snakke med instanser og aktører som jobber på arenaer som møter denne gruppen der den er. Kommunale instanser og frivillige organisasjoner som jobber med unge og unge i rus og kriminalitet, inklusive tilbud som huser unge med rusutfordringer, ble intervjuet. Ansatte i Uteseksjonen, ansatte på møteplasser for ungdom, hybelhus/rusinstusjon for unge i rus og prosjekter som treffer brukerne, både frivillige

organisasjoner og kommunale hører inn under denne kategorien. Disse aktørenes viktigste bidrag er formidlingen av behov, og forståelsen av situasjonen til gruppen. Kapittel 5 bygger i hovedsak på intervju med denne informantgruppa. Totalt ble 14 informanter intervjuet i 10 intervjuer.

→ Denne informantgruppa vil bli referert til som **førstelinjeaktører**.

Ansatte i koordinerende og leder-funksjoner under kategorien ovenfor ble også intervjuet. Disse er fagpersoner som sitter med mye erfaring fra arbeid i felt, men som nå innehar roller på et mer overordnet nivå. Kommunale instanser og prosjekter som spesifikt jobber med tematikken bytte eller salg av seksuelle tjenester, ble også intervjuet som en del av kartleggingen. Dette temaet ble fulgt opp, ettersom det kom opp i intervjuene knyttet til bostedsutfordringer. Totalt ble fem informanter intervjuet i fem intervjuer.

→ Denne informantgruppen vil bli referert til som **faginformer**.

Andre instanser som jobber tett på eller direkte med problematikken bostedsutfordringer, er NAV, barnevernet, og boligkontor. Disse har et formelt ansvar for å sørge for at denne gruppen får tilgang til bolig. De var derfor viktige å snakke med for å få en forståelse av systemet som unge med bostedsutfordringer møter, ansvarsfordelingen, omfang og behov. De kunne også bidra med tallmateriale eller estimeringer på omfang. Denne informantgruppen bidrar i all hovedsak til kapittel 3. Totalt 20 informanter ble intervjuet i sju intervjuer.

→ Denne informantgruppen vil bli referert til som **informanter fra hjelpeapparatet**. Her må det understrekes at førstelinjeaktører og fagpersoner også er en del av hjelpeapparatet, men skillet er gjort av skrive tekniske grunner.

Totalt er det utført 40 intervjuer med 79 informanter.

I tillegg er et stort antall bakgrunnssamtaler foretatt med fagansvarlige i Røde Kors som jobber med aktiviteter og fagområder hvor det kan være naturlig å møte unge med bostedsutfordringer. Dette ble gjort helt i starten av kartleggingen for å få en forståelse av organisasjonens kompetanse og erfaring med bostedsutfordringer for unge. Fagansvarlige ga viktige innspill til hvem som kunne være nyttige informanter, både i og utenfor organisasjonen.

Ulike fagetater og fagpersoner er blitt kontaktet underveis for informasjon om tematikken.

2.2.2 INTERVJUENE

Intervjuene har vært en kombinasjon av strukturerte og ustrukturerte intervju (Tjora 2017:113-144). Intervjuguider med ulike tema ble utviklet i forkant. Spørsmålene ble i intervjusammenheng tilpasset informantene i intervjuene. De aller fleste intervjuene varte lenger enn forventet. Mange informanter uttrykte at rapportens tema var svært viktig, og at det er behov for å sette søkelyset på

bostedsutfordringer for unge. Andre uttrykte at intervjuene hadde en bevisstgjørende effekt, da de ikke hadde tenkt over boligproblematikken som et eget tema, og flere uttrykte takknemlighet for å få bidra til noe som de anså som viktig.

Røde Kors ønsker å takke informantene som har bidratt med sin verdifulle tid og innsikt.

2.3 RAPPORTENS KVANTITATIVE MATERIALE

2.3.1 DEFINISJONER OG TALLMATERIALE

Rapporten inneholder noe kvantitativt materiale, til tross for et kvalitativt tilsnitt. Tallmateriale er blant annet hentet inn fra SSB, NAV, barneverntjenesten, NIBRs rapport «Bostedsløse i Norge – 2016»² og boligkontorene. Målgruppen som rapporten omhandler, er ikke forbundet med en ensartet definisjon og det er derfor ikke mulig å finne et samlet tallmateriale for denne gruppen. Definisjoner relatert til bostedsutfordringer er å finne i kapittel 3. Definisjonen som er brukt i rapporten «Bostedsløs i Norge – 2016»³, skiller seg fra definisjonen Røde Kors bruker i spørreundersøkelsen. Årsaken er at Røde Kors har ønsket å fange opp også unge som har et bosted (f.eks. hos foresatte), men som av ulike grunner ikke oppholder seg der. I NIBRs rapport inkluderes denne gruppen i tallmaterialet dersom den er i kontakt med hjelpeapparatet. Gruppene er dermed overlappende, men ikke samsvarende.

«Uten fast bolig» (UFB) var en kategori for å registrere enkeltpersoner i Folkeregisteret fram til 2007, og er et begrep som fremdeles brukes når man snakker om bostedsløse. I 2017 ble forskriften som beskrev dette, opphevet. I forskriften om dette som gjelder nå (forskrift til folkeregisterforskriften), har man gått over til begrepet «uten kjent bosted». Dette ble ifølge høringen om ny forskrift gjort for å gjøre kategorien mer tidsriktig. Personer «uten kjent bosted» er personer som ikke har kjent bosted i kommunen, men som likevel må antas å ha større bostedsmessig tilknytning til den kommunen enn andre kommuner på grunn av oppholdets varighet og omstendighetene ellers. Røde Kors-rapporten omhandler ikke begrepet direkte, men viser til problematikken med migrasjon fra omland og inn til byene Trondheim og Oslo.

---

2 NIBR-rapport 2017:13

3 Personer som ikke disponerer egen eid eller leid bolig og er henvist til tilfeldige og midlertidige botilbud, bor midlertidig hos venner, kjente eller slektninger, er i institusjon eller under kriminalomsorgen og skal utskrives / løslates innen to måneder uten å ha egen bolig, samt personer som sover ute / ikke har et sted å sove. (2017:15)

2.3.2 RØDE KORS SPØRREUNDERSØKELSE I VIDEREGÅENDE SKOLE

For mer kvantitative data fra videregående skoler ble en kort spørreundersøkelse sendt ut til alle videregående skoler i landet (offentlige og private). De videregående skolene ble kontaktet ved hjelp av en e-postliste fra Utdanningsdirektoratet. Spørreundersøkelsen frambrakte 89 svar. Gitt at det er 413 videregående skoler i Norge er svarprosenten 22.

Spørreundersøkelsen ble utført i perioden 18.06 til 15.09 2020. Spørreundersøkelsen gikk ut like før sommerferien. E-posten med spørreundersøkelsen ble sendt til postmottak i skolene med forespørsel om videresending til elevtjenesten på skolen. Disse to faktorene kan ha påvirket svarprosenten. Likevel gir 89 svar en pekepinn på viktigheten i tematikken i kartleggingen, også utover de to byene Oslo og Trondheim. Spørreundersøkelsen hadde også et svaralternativ som åpnet for korte skriftlige tilbakemeldinger. Respons og resultat fra spørreundersøkelsen blir behandlet i kapitlene 3 og 4.

I spørreundersøkelsen definerte Røde Kors målgruppen som:

«... unge som befinner seg i følgende situasjoner: -Formelt har en adresse, men av ulike grunner ikke kan eller ønsker å bo der og derfor oppsøker alternative overnattinger i kortere eller lengre perioder. -Bor i kortere eller lengre perioder hos venner, bekjente eller slektninger. -Mangler tak over hodet kommende natt. -Henviset til akutt/midlertidig botilbud (for eksempel natthjem, varmemstue, pensjonat eller campinghytte)».

Hensikten med definisjonen var å prøve å utvide problematikken til å gjelde både unge som er innenfor det offisielle hjelpeapparatet i større eller mindre grad, og unge som av ulike årsaker ikke er i kontakt med det offentlige hjelpeapparatet. Sistnevnte gruppe vil derfor ikke komme med i det offisielle tallmaterialet fra SSB og tilsvarende aktører. Røde Kors ønsket å fange opp de unge som faller mellom skyggene i offentlige rapporter og strategier.

Det var stor skjevhet i fylkesvise besvarelser. Fra enkelte fylker kom det over 50 % svar (Nordland og Trøndelag), mens det fra andre var det mindre enn 10 % av skolene som svarte (Troms og Finnmark, og Oslo). Metodisk sett kunne det vært utfordrende med den store skjevfordelingen, men Røde Kors har valgt å ikke bryte ned respons per fylke. Datamaterialet brukes i kraft av å gi nasjonale indikasjoner. Materialet er intendert og brukt for å gi støtte til annen diskusjon, ikke for å bære argument i seg selv.

3.

BAKTEPPE FOR RAPPORTENS TEMATIKK

Dette kapitlet omhandler fem områder:

- Juridiske rammer for unge med bostedsutfordringer
- Regjeringens nasjonale strategi for boligsosialt arbeid 2014–2020
- Nasjonale data som gitt gjennom rapporten «Bostedsløse i Norge – 2016»
- Spørreundersøkelsen som Røde Kors gjennomførte sommeren 2020
- Tallmateriale og innspill fra det offentlige apparatet angående unge med bostedsutfordringer i Oslo og Trondheim.

3.1 HVA ER DE RETTSLIGE RAMMENE FOR UNGE MED BOSTEDSUTFORDRINGER?

I norsk rett er det flere regler som gjelder unge som ikke har et sted å bo, og reglene er både av internasjonal, nasjonal og lokal karakter. De fleste reglene gjelder for alle som oppholder seg i Norge, men noen gjelder bare for enkelte grupper, for eksempel barn. Under følger en oversikt over noen av reglene som kan være relevante for unge med bostedsutfordringer.

3.1.1 MENNESKERETTLIGE FORPLIKTELSER

Rett til bolig er et tema i flere internasjonale menneskerettighetskonvensjoner som Norge har bundet seg til. Noen av disse konvensjonene er gjort til norsk rett gjennom menneskerettighetsloven og går foran andre nasjonale regler dersom det er motstrid. FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK-konvensjonen) og FNs barnekonvensjon er to eksempler på dette.

Artikkel 11 i ØSK-konvensjonen slår fast at alle har rett til tilfredsstillende levestandard for seg selv og sin familie, herunder tilfredsstillende bolig. FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (CESCR) overvåker gjennomføringen av denne konvensjonen, og har laget en generell kommentar om retten til bolig. Her understreker CESCR at retten til bolig er helt sentral for å få oppfylt andre menneskerettigheter av økonomisk, sosial og kulturell karakter. Videre at retten til bolig ikke bare må anses som å ha tak over hodet, men å kunne leve et sted i sikkerhet, fred og verdighet.⁴ CESCR gir anbefalinger direkte til statene og har gjentatte ganger uttrykt bekymring for at vanskeligstilte individ og grupper har utfordringer med tilgang på bolig i Norge. De har særlig pekt på kronisk mangel på kommunale boliger og et høyt antall personer som står uten fast bolig i lang tid.⁵

---

4 General Comment No. 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11 (1) of the Covenant), UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), 1991

5 Concluding observations on the fifth periodic report of Norway (2013) og Concluding observations on the sixth periodic report of Norway (2020)

I artikkel 27 i barnekonvensjonen står det at alle barn har rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets utvikling. Det er først og fremst foreldrene som er ansvarlig for barnets utvikling, men staten skal gi nødvendig støtte til dem som har ansvaret for barnet, slik at barnet blant annet har et godt nok sted å bo. Et grunnleggende hensyn i alle saker som involverer barn, er at tiltaket skal være til barnets beste.

Staten kan gjennomføre menneskerettighetene på flere forskjellige måter. Basert på rettighetene som er slått fast i disse to menneskerettighetskonvensjonene kan det imidlertid være grunn til å spørre om alle egnede tiltak faktisk er tatt i bruk i Norge i dag.

Er alle egnede tiltak tatt i bruk i Norge i dag?

3.1.2 NASJONALE REGLER

Norske myndigheter tar utgangspunkt i at innbyggerne først og fremst skal være ansvarlig for å skaffe seg et sted å bo selv. Det har også vært et viktig politisk mål over lengre tid at flest mulig skal eie sin egen bolig. For å støtte opp under dette bruker myndighetene ulike virkemidler, som for eksempel økonomisk støtte gjennom husbankloven og bostøtteloven for å hjelpe personer å skaffe og beholde egen bolig.

Kommunene er i tillegg pålagt å gi støtte til personer som ikke klarer å skaffe bolig selv. I sosialtjenesteloven, som har som formål å bedre levekårene for vanskeligstilte og bidra til sosial og økonomisk trygghet, er det bestemt at kommunene (den kommunale delen av NAV) skal skaffe *midlertidig* bolig til dem som ikke klarer det selv, jf. §27. Dette tilbudet er ment for personer i akutte nødssituasjoner. I tillegg skal kommunen *medvirke* til å skaffe boliger til vanskeligstilte personer som ikke selv kan ivareta sine interesser på boligmarkedet, jf. sosialtjenesteloven §15. Kommunene er altså ikke pålagt å skaffe permanent bolig til dem som ikke klarer det selv.

Kommunene må i tillegg tilby opphold på sykehjem eller i tilsvarende tilrettelagt bolig dersom det etter en helse- og omsorgsfaglig vurdering er det eneste tilbudet som kan sikre en pasient eller bruker nødvendige og forsvarlige helse- og omsorgstjenester, jf. helse- og omsorgstjenesteloven §3-2a. Kommunene må etter denne loven også *medvirke* til å skaffe boliger til personer som ikke selv kan ivareta sine interesser på boligmarkedet, jf. §3-7.

Kommunene organiserer boligarbeidet på forskjellige måter og kan også vedta lokale virkemidler. I Oslo og Trondheim har kommunene vedtatt egne lokale forskrifter om tildeling av kommunale boliger.

I forbindelse med den nasjonale lovgivningen er det dessuten relevant å trekke fram forbudet mot diskriminering, som er et menneskerettslig prinsipp og nedfelt i likestillings- og diskrimineringsloven. Dette forbudet gjelder på alle

samfunnsområder og innebærer at forskjellsbehandling ut fra enkelte konkrete diskrimineringsgrunnlag er ulovlig. Et av diskrimineringsgrunnlagene er funksjonsnedsettelse, og rusavhengighet omfattes av dette dersom tilstanden har ført til nedsatt funksjonsevne.

3.1.3 SÆRLIGE REGLER FOR DE SOM ER UNDER 18 ÅR

Det er i utgangspunktet foreldrenes ansvar å forsørge barna sine praktisk og økonomisk, og blant annet sørge for at barnet har et sted å bo. Dette følger av kapittel 5 og 8 i barneloven. Forsørgelsesplikten varer i utgangspunktet fram til barnet er 18 år. Dersom barnet fortsetter vanlig skolegang på videregående skole etter at det har fylt 18 år, skal foreldrene fortsette å forsørge barnet så lenge skolegangen varer, jf. barneloven §68 andre ledd. Foreldre kan i noen tilfeller også pålegges å betale bidrag til skolegang og studier utover videregående skole, se § 68 tredje ledd. Dersom foreldrene ikke klarer å forsørge barnet, kan det offentlige gi ulike former for støtte, for eksempel gjennom stipend til barnet via Statens lånekasse eller gjennom reglene i sosialtjenesteloven som er nevnt over.

I tilfeller der et barn ikke får tilstrekkelig god omsorg i hjemmet, eller barnet har alvorlige atferdsvansker, er det i ytterste konsekvens barneverntjenesten som er ansvarlig for bolig til barnet. Dersom det er alvorlige mangler ved omsorgen, kan barneverntjenesten ta over den daglige omsorgen og barnet bli plassert i et fosterhjem eller en institusjon, jf. barnevernloven § 4-12. Et barn kan også bli plassert i en behandlings- eller opplæringsinstitusjon uten barnets eller foreldrenes samtykke dersom barnet har alvorlige atferdsvansker og det er behov for behandling, jf. barnevernloven §4-24. Det er fylkesnemnda for barnevern som treffer vedtak etter disse reglene. Dernest er det barneverntjenesten som har ansvar for å følge opp barnet og sørge for at barnet har et forsvarlig sted å bo. Barneverntjenesten kan i noen tilfeller være behjelpelig med å finne alternativ bolig for en ungdom selv om det ikke er grunnlag for å ta over omsorgen. Da fattes det vedtak om frivillig hjelpetiltak etter barnevernloven §4-4.

Dersom barnet samtykker, kan tiltak som ble iverksatt av barneverntjenesten før 18-årsdagen, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak inntil personen er fylt 23 år. Dette kalles for ettervern. Det er vedtatt at denne aldersgrensen skal heves til 25 år, men regelen har ikke tredd i kraft ennå. Ifølge forarbeidene til endringen skal hevingen av aldersgrensen ivareta et viktig behov for støtte i overgangen til voksenlivet. Hevingen er ment å gi unge i barnevernet et tilbud som er mer på linje med det de fleste unge i Norge i dag får av sine foreldre⁶.

Botilbud til enslige mindreårige asylsøkere under 15 år er også hjemlet i barnevernloven, jf. §5A-1. Enslige mindreårige asylsøkere som er mellom 15 og 18 år, skal få innkvartering på asylmottak gjennom Utlendingsdirektoratet, jf. utlendingsloven §95. Når en enslig mindreårig asylsøker har fått oppholdstillatelse og skal bosettes, er det kommunens ansvar å tilby egnet botiltak, jf. barnevernloven §3-4.

---

6 Prop. 84 L (2019-2020) punkt 3.4.1.

3.2 NASJONAL STRATEGI FOR BOLIGSOSIALT ARBEID (2014–2020) «BOLIG FOR VELFERD»⁷

DEN NASJONALE STRATEGIEN FOR BOLIGSOSIALT ARBEID FASTSETTER TRE HOVEDMÅL FOR PERIODEN 2014–2020:	
MÅL	PRIORITERINGER
1) Alle skal ha et godt sted å bo	<ul style="list-style-type: none"> •Hjelp fra midlertidig til varig bolig •Hjelp til å skaffe en egnet bolig
2) Alle med behov for tjenester skal få hjelp til å mestre boforholdet	<ul style="list-style-type: none"> •Forhindre utkastelser •Gi oppfølging og tjenester i hjemme
3) Den offentlige innsatsen skal være helhetlig og effektiv	<ul style="list-style-type: none"> •Sikre god styring og målretting av arbeidet •Stimulere til nytenkning og sosial innovasjon •Planlegge for gode bomiljøer

Boks 1

Barn og unge som ikke bor bra, er prioriterte målgrupper for det boligsosiale arbeidet i den nasjonale strategien (s.11). Strategien trekker særskilt fram barnefamilier som leier bolig av kommunen. De kommunale boligene har oftest betraktelig lavere bostandard enn det andre lavinntektsfamilier som bor i egen eiet bolig har. Disse familiene havner oftere inn under definisjonen trangbodd⁸ sammenlignet med familier som ikke bor i kommunale boliger. Strategien viser videre til utfordringen med bosetting av barn i asylmottak, der 28 % (2013) av enslige barn eller unge og 83 % av familier med mindreårige barn måtte vente mer enn tre måneder på bosetting i en kommune. Andelen unge bostedsløse i alderen 18–25 år har økt siden 1996, men utviklingen har flatet ut i 2012⁹ (data fra 2016 brukes nedenfor). Det er tegn på at andelen bostedsløse unge går ned i de store byene, men det er likevel her de største utfordringene ligger. Ifølge strategien er det her de unge bostedsløse er klart overrepresentert.

7 Nasjonal strategi Bolig for velferd 2014-2020 skal samle og målrette den offentlige innsatsen slik at flere får et godt sted å bo. Strategien skal bidra til at kommunene møter en mer samordnet stat og får bedre rammebetingelser i arbeidet med å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet. Det er seks departementer som er ansvarlige for strategien: Arbeids- og sosialdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Kunnskapsdepartementet (fra Evaluering av Nasjonal Strategi (2020) NIBR og Oslo Economics).

8 Se kapittel 4 for definisjon av trangboddhet

9 Bostedsløse i Norge – 2012 (NIBR)

KOMMUNENE SVARTE «I STOR GRAD ELLER SVÆRT STOR GRAD» OM UTSAGNENE (NIBR OG OSLO ECONOMICS 2020):

- involvering av brukere 20 %
- innhenting av systematisk brukererfaring 12 %
- rutiner for brukerpåvirkning av eget tilbud 19 %
- involvering av brukere i utvikling og forbedring av tjenestene 19 %

Boks 2

NIBR og Oslo Economics evaluerer i 2020 den nasjonale strategien. Resultatene fra evalueringen er i oktober 2020 publisert i kun én av to delrapporter. Evalueringen trekker fram forankring i politisk ledelse som en viktig faktor for effekt av boligpolitikken i den enkelte kommune. Første devaluering går ikke inn på effekten av de boligpolitiske strategiene og politikken for gruppene med bostedsutfordringer. Datamaterialet belyser hvorvidt utviklingen av boligtilbudet og tjenestene gjøres i dialog med brukerne i den enkelte kommune. Data viser at 68 % av kommunene svarer at saksbehandlerne har den informasjon de trenger for å vurdere brukernes behov for boligtilbud og tjenester. For de store kommunene er andelen 78 %. I evalueringen framgår det at 65 % av kommunene i stor eller svært stor grad er enig i påstanden om at de gir et koordinert og helhetlig tilbud til brukerne. Det er en kontrast mellom disse dataene og dataene om involvering av brukere, som vist til i faktaboksen. Røde Kors vil peke på viktigheten av brukerinvolvering.

3.3 RAPPORTEN «BOSTEDSLØSE I NORGE–2016»

På nasjonalt plan er den viktigste kartleggingen og det viktigste tallmaterialet å finne i rapporten «Bostedsløse i Norge 2016 – en kartlegging» utført av By- og regionforskningsinstituttet NIBR¹⁰. Førrige kartlegging fant sted i 2012. Neste forskningsrapport basert på 2020-data om bostedsløse er ventet sommeren 2021¹¹.

I rapporten defineres bostedsløse som:

«Personer som ikke disponerer egen eid eller leid bolig og er henvist til tilfeldige og midlertidige botilbud, bor midlertidig hos venner, kjente eller slektninger, er i institusjon eller under kriminalomsorgen og skal utskrive / løslates innen to måneder uten å ha egen bolig, samt personer som sover ute / ikke har et sted å sove.»

¹⁰ NIBR-rapport 2017:13

¹¹ <https://www.oslomet.no/forskning/forskningsprosjekter/kartlegging-av-bostedslose-2020>

DE FÅR IKKE EN SJANSE

Personer som bor varig hos nære pårørende eller i framleid bolig, regnes ikke som bostedsløse. Bostedsløse som ikke har kontakt med hjelpeapparatet, blir ikke registrert.

Respondenter i kartleggingen er ansatte i kommuner, helseforetak, fengsler, frivillige organisasjoner og andre private aktører. Det er noe svak deltagelse fra respondentene på undersøkelsen, særskilt blant de private og frivillige aktørene.

Sentrale tall fra rapporten

- Totalt var 3909 personer uten fast sted å bo i desember 2016 (N=3909). Dette er en nedgang på 36 % fra forrige kartlegging i 2012.
- Aldersfordeling (andel) blant bostedsløse i hele landet og i storbyene Oslo og Trondheim

ALDER	OSLO	TRONDHEIM	LANDET
< 25	10%	15%	17%
25-34	26%	36%	31%
35-44	29%	26%	24%
45-54	25%	16%	19%
>55	10%	8%	9%
N (antall)	916	143	3909

Boks 3

- Andelen av bostedsløse som er unge under 25 år, utgjorde 17 % (665 personer) i 2016, mot 23 % (1440 personer) i 2012. Det er svært få av disse som er under 18 år.
- For unge under 25 år (665 personer) er andelen med langvarig bostedsløshet på 46 % (ned fra 50 % i 2012) og nytt, akutt problem er på 32 %. Annet/ukjent er 22 %. En mulig forklaring gitt i rapporten «Bostedsløs i Norge – 2016» er boligpolitikken som gir yngre bedre bomuligheter og derfor minsker andelen med langvarig bostedsløshet. Antall bostedsløse ungdommer har også gått ned fra 2012 til 2016.
- Det er langt vanligere i aldersgruppen <25 at oppholdssted er hos venner, kjente, slekt (53 %) enn for resten av gruppen bostedsløse (37 %).
- En tredjedel av de unge bostedsløse <25 år i 2016 er kvinner, som i 2012. Kvinneandelen blant unge er en høyere andel enn for alle aldersgrupper totalt.
- Det er mindre rusproblem for gruppen unge under 25 enn for hele gruppa av bostedsløse (45 % med rusproblem vs. 60 %).
- De fleste unge bostedsløse har blitt kastet ut av boligen sin.

For hele gruppen/alle aldersgrupper:

- Blant bostedsløse i Oslo og Trondheim dominerer avhengighet av rusmidler (60 %) og psykisk sykdom (32 % Oslo og 36 % Trondheim) når vi ser på

problemsituasjoner. Overlapp (dobbeltdiagnosen) mellom rus og psykiatri er høy for både Oslo og Trondheim.

- Viktigste inntektskilde for bostedsløse nasjonalt er sosialhjelp (33 %), pensjon/trygd (24 %), andre velferdsytelser (15 %) og arbeidsrelatert. Andelene varierer sterkt mellom kommunene.

«Bostedsløse i Norge- 2016» er den mest omfattende nasjonale undersøkelsen i Norge om bostedsløshet. Rapporten belyser derimot i for liten grad utfordringene for unge med bostedsutfordringer. Det fins lite datamateriale om overgangen fra å bo hjemme og på egen hånd. En svært liten gruppe i NIBRs datagrunnlag er under 18 år. For å sikre anonymiteten til personene det gjelder, ble disse ikke omtalt særskilt. Røde Kors inkluderer i sin kartlegging unge som har adresse hos foresatte, men som av ulike grunner ikke bor der. Data for denne gruppen er ikke like framstående i NIBR-rapporten.¹²

3.4 SPØRREUNDERSØKELSE I VIDEREGÅENDE SKOLER

Røde Kors utførte en spørreundersøkelse blant landets 413 videregående skoler¹³ i perioden 18.06 til 15.09 2020¹⁴.

I undersøkelsen blir det spurt om kjennskap til elever i alderen 15–23 år som har vært bostedsløse eller som har hatt utfordringer med bosted i løpet av skoleåret 2019/2020. Det spesifiseres videre:

«I denne sammenhengen mener vi unge som befinner seg i følgende situasjoner: -Formelt har en adresse, men av ulike grunner ikke kan eller ønsker å bo der og derfor oppsøker alternative overnattinger i kortere eller lengre perioder. -Bor i kortere eller lengre perioder hos venner, bekjente eller slektninger. -Mangler tak over hodet kommende natt. -Henvist til akutt/midlertidig botilbud (for eksempel natthjem, varmistue, pensjonat eller campinghytte)».

Spørreundersøkelsen var bevisst kort for å genere flest mulig svar, med ja/nei og svaralternativer med avkrysning (ikke fulle tekster), samt noen forespørsler om enkle tallestimeringer. Spørreundersøkelsen inneholdt ett spørsmål som ga mulighet til å dele korte skriftlige refleksjoner.

Røde Kors mottok svar fra 89 skoler, hvorav 85 % av skolene er offentlige skoler og 15 % er private. 54 % av de videregående skolene befinner seg i en by. 46 % svarte at skolen befinner seg i et mindre tettsted.

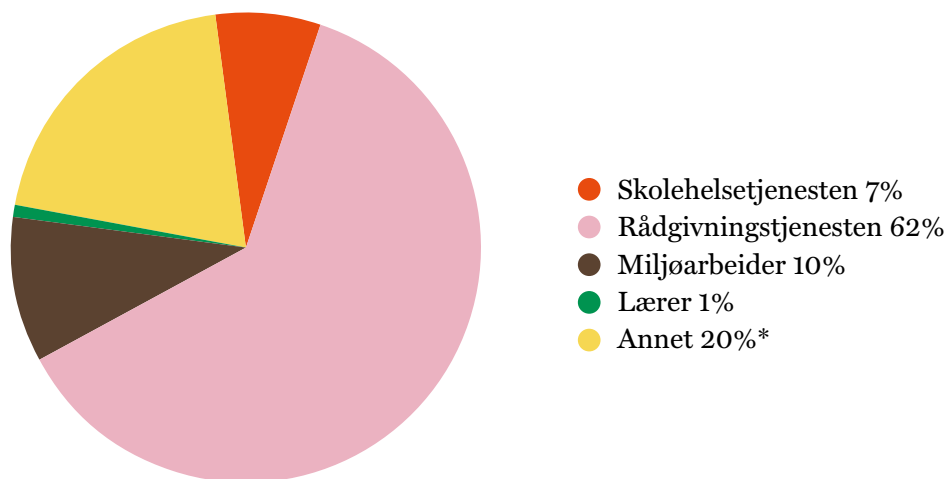
12 Data i «Bostedsløse i Norge – 2016» hentes fra hjelpeapparatet. Hvis unge ikke er i kontakt med dette, blir de ikke inkludert i NIBR-rapporten.

13 De 413 videregående skolene ble kontakt ved hjelp av en e-postliste fra Utdanningsdirektoratet.

14 Merk at sommerferien finner sted i løpet av denne perioden.

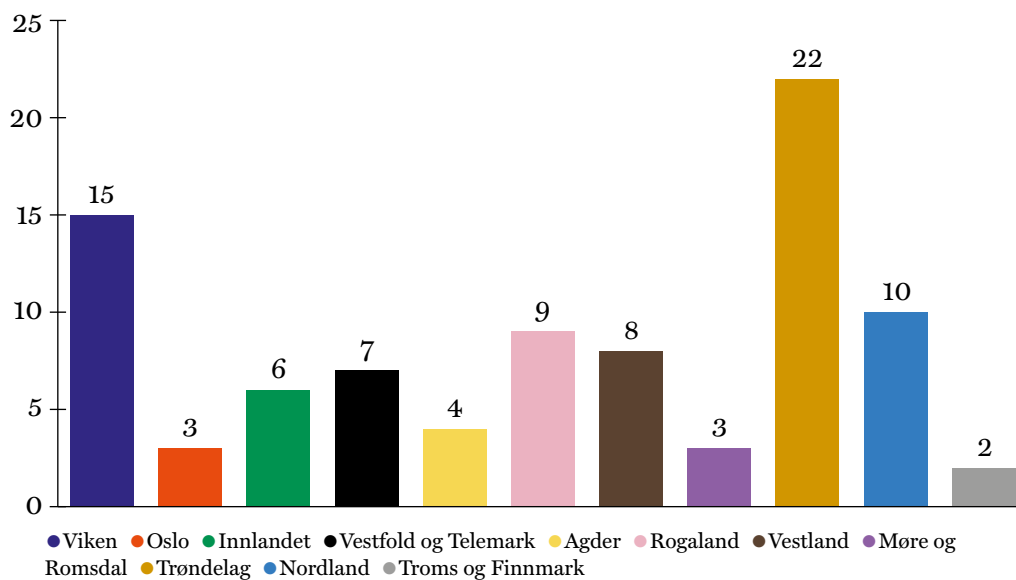
DE FÅR IKKE EN SJANSE

FORDELINGEN AV DEM SOM SVARTE PÅ UNDERSØKELSEN
(ÉN ROLLE PER SKOLE), VAR:

* «Annet» er her i all hovedsak skoleledelse.

FYLKESFORDELINGEN AV RESPONDENTENE SER SLIK UT:

Nasjonal svarprosent er 22 % (antall skoler i parentes). Fylkesvis svarprosent er Troms og Finnmark 8 % (2), Oslo 8 % (3), Møre og Romsdal 11 % (3), Vestland 14 % (8), Innlandet 17 % (6), Agder 17 % (4), Viken 20 % (15), Rogaland 23 % (9), Vestfold og Telemark 25 % (7), Nordland 50 % (10) og Trøndelag 55 % (22).

Det er stor variasjon i svarprosenten i fylkene. Dataene som Røde Kors henter ut av spørreundersøkelsen, er derved ikke vurdert som å gi fakta for det enkelte fylke. Materialet gir derimot en indikasjon på nasjonale forhold for bostedsutfordringer for unge i aldersgruppen¹⁵.

56 % av respondentene svarte at de har kjennskap til at det finnes elever mellom 15 og 23 år som har vært bostedsløse eller som har hatt utfordringer med bosted i løpet av skoleåret 2019/2020.

Deretter ble det spurt om antallet som dette gjelder for, fordelt på aldersgruppene 15–17 år og 18–23 år for skoleåret 2019/2020. For aldersgruppen 15–17 år er snittet 2,6 unge per skole. For aldersgruppen 18–23 år er snittet 3,67 per skole. Ifølge spørreundersøkelsen er det altså mindre uvanlig for den øvre aldersgruppen å ha bostedsutfordringer.

82% av respondentene svarte bekreftende på at de tok opp boligforhold som tema med elevene. En like stor andel svarte at elevene tok opp boligforhold som tema med skolen.

3.5 DET OFFENTLIGE APPARATET: OM UNGE MED BOSTEDSUTFORDRINGER I TRONDHEIM OG OSLO

«.. det [bolig] er en så viktig grunnstein for å få andre ting på plass, så om det ikke går kan vi like godt legge ned hele bruket. Må over i et varig boforhold for å komme over til de andre sakene».

De viktigste offentlige instansene med ansvar for unges bomiljø er barnevernet, NAV, boligkontor, og i Oslo Ungbo^{16 17}.

Informantene i denne gruppen møter unge som er innenfor og utenfor arbeidsliv og/eller skole, og de møter personer som er over og under 18 år, avhengig av instanstilknytning.

Midlertidig botilbud. Ifølge sosialtjenesteloven §27 er kommunen forpliktet til å finne midlertidig botilbud for dem som ikke klarer det selv. Det er den kommunale delen av NAV som gjennomfører denne loven lokalt (se over). I intervju med NAV-kontorer ble ulike begrep brukt: døgnovernatting, akuttovernatting

---

15 Med endringer i svarprosenten fra lavt representerte fylker som Troms og Finnmark og Oslo, kunne datamaterialet ha blitt justert, men dette blir mer spekulasjoner.

16 Kartlegging av selve boligmassen for unge med bostedsutfordringer er utenfor denne kartleggingens omfang. Det vil også være utenfor rapportens mandat å analysere og sammenligne organiseringen i de to byene. Dette krever en egen mer omfattende innfallsvinkel

17 <https://www.oslo.kommune.no/bolig-og-sosiale-tjenester/bolig/ungbo/#gref>

og midlertidig bolig. Det blir videre i rapporten brukt midlertidig botilbud, da dette er ordlyden som er brukt i loven.

Det blir forklart i intervju at midlertidig botilbud i teorien skal være bare for én natt. I Trondheim er lengden på opphold for gruppen 18–23 år gjennomsnittlig 22 netter (2019). Kommunen har som målsetning at ingen skal bo over 20 netter i midlertidig bolig.

Informanter fra hjelpeapparatet påpeker at tallene for dem som får midlertidig botilbud, ikke nødvendigvis gir et reelt bilde av hvor mange som befinner seg i en vanskelig bosituasjon. Erfaringene er at mange bor på sofaer hos venner, såkalt «sofasurfing», i lengre perioder. NAVs tilnærming er å unngå midlertidige boløsninger, og man prøver derfor i samtaler med brukerne å finne andre løsninger i deres nettverk. Utfordringer knyttet til situasjonen beskrives godt av en NAV-veileder på en videregående skole:

«...vi har mange elever som er i den situasjonen vi snakker om her. De sliter ofte med å få snakke med noen på NAV-kontoret, og det kan gå mange dager der de ikke har noe sted å sove. Og noen ganger får de bare penger og må finne et sted å bo selv, og det er ikke så lett for mange. Så da må jeg hjelpe. Det er ikke så lett, for denne gruppa blir ofte møtt med akkurat det at de skal bo hjemme».

Foreldrenes plikt til forsørgelse av unge i videregående opplæring kan ramme ungdommen negativt dersom foresatte av ulike grunner ikke innfrir plikten. Ungdommen faller da mellom to stoler.

Både i Trondheim og Oslo blir det påpekt at ungdom som har behov for midlertidig botilbud, ofte har et veldig begrenset nettverk. Unge som får (støtte til) midlertidig botilbud, står i praksis uten andre alternativ kommende natt. Utfordringer knyttet til midlertidige botilbud for unge blir tatt opp senere i rapporten.

Du kan søke om å leie kommunal bolig om du ikke klarer å skaffe deg en egnet bolig selv eller med annen offentlig hjelp. Du kan også søke om kommunal bolig hvis trenger spesiell tilpasning på grunn av alder, bevegelses- eller utviklingshemning. Kommunal bolig er et midlertidig tilbud. Du kan bruke tiden du leier bolig til å planlegge hvordan du vil bo i fremtiden (Oslo kommunes nettsider for sosiale tjenester)

Boks 4

Kommunale boliger skal hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet, jf. sosialtjenesteloven §15. For å søke om kommunal bolig i Oslo må du ha lovlig opphold i Norge, ha bodd i Oslo i to år (unntak fins), ha fylt 18 år (unntak for Ungbo), være uten bolig nå eller at nåværende leieforhold opphører innen 6 måneder uten mulighet for fornyelse, ikke ha mer enn 1G i formue eller inntekt over 4G for enslig og 5G for par, trenge en tilpasset bolig og ikke være i stand til å skaffe deg bolig på annen måte¹⁸. Senere i rapporten kommer vi inn på utfordringer

knyttet til kommunale boliger, hvor det blant annet blir pekt på utfordringer med høy kommunal husleie.

Nedenfor presenteres noen tall for Trondheim og Oslo. Kildene er med på å gi et tilstandsbilde, samtidig som de illustrerer deler av et lappeteppes av informasjon som kreves for å kunne jobbe hensiktsmessig med unge med bostedsutfordringer. Informanter i hjelpeapparatet i begge byene understreker viktigheten av samarbeid mellom instansene, etatene og det tverrfaglige samarbeidet for å kunne løse boligproblemer for unge. Selv om det blant denne informantgruppen fortelles om godt samarbeid, kan man likevel dra slutningen om at det er ønske om forbedringer på dette feltet, da informantene nesten uten unntak framhever tverrfaglig samarbeid som nøkkelen til å løse utfordringer.

Tallmaterialet som ble gjort tilgjengelig fra Trondheim, var detaljert og godt dekkende for temaet som inngår i denne rapporten. I Oslo har det ikke vært mulig å få tak i tilsvarende data. Informasjonen fra begge byene presenteres, ettersom de utfyller hverandre og er med på å illustrere situasjonen som barn og unge befinner seg i.

3.5.1 TRONDHEIM

NAV Trondheim har faste boligmuligheter som blir brukt ved behov for midlertidig botilbud. Data for 2019 viser at 19 personer i aldersgruppen 18–23 år fikk hjelp til midlertidig bolig. Et fåtall av disse var kvinner. Hovedandelen var i øvre segment i aldersgruppen. I seks tilfeller er «brudd i familien» oppgitt som årsak. Under kolonnen «rus» er det for 14 oppgitt «nei» og for fem «ja». For fem tilfeller er «sted» oppgitt som «andre». Ifølge NAV betyr dette som regel at det er gitt penger til å leie rom på egen hånd. NAV begrunner praksisen med at når de ringer en overnattingsplass, vil de få spørsmål om det er rusproblematikk involvert. Dersom NAV svarer ja, vil ikke overnattingsstedet ta imot vedkommende. Bestiller brukeren derimot rom selv, går det bedre. Målet til NAV i Trondheim er at de selv skal ha tilstrekkelig gode og mange nok løsninger til at det ikke er nødvendig å bestille rom andre steder. Da trenger de heller ikke å betale ut kontanter til personer.¹⁹

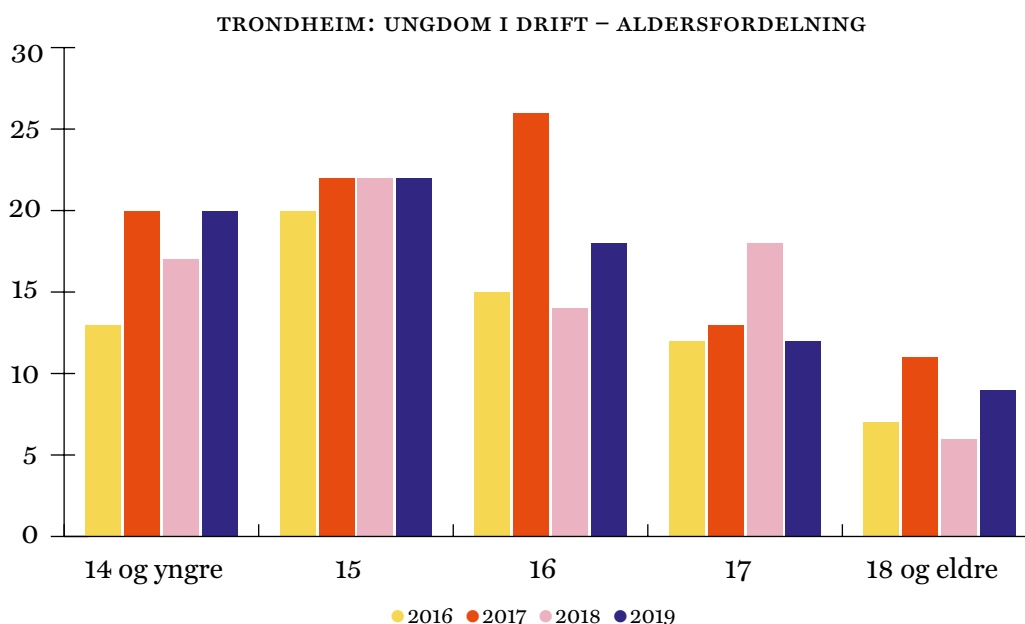
Barnevernvakta i Trondheim²⁰ har oversendt et rikt tallmateriale, og delt tall for henvendelser registrert under kategorien «Ungdom i drift» og «Utelatt fra hjem/institusjon» fra de fem siste årene. Én og samme person kan stå for flere henvendelser. Her velger rapporten å fokusere på individet heller enn henvendelsen:

Det er ingen markant forskjell mellom kjønnene for kategorien «Ungdom i drift» mellom 2016 og 2020.

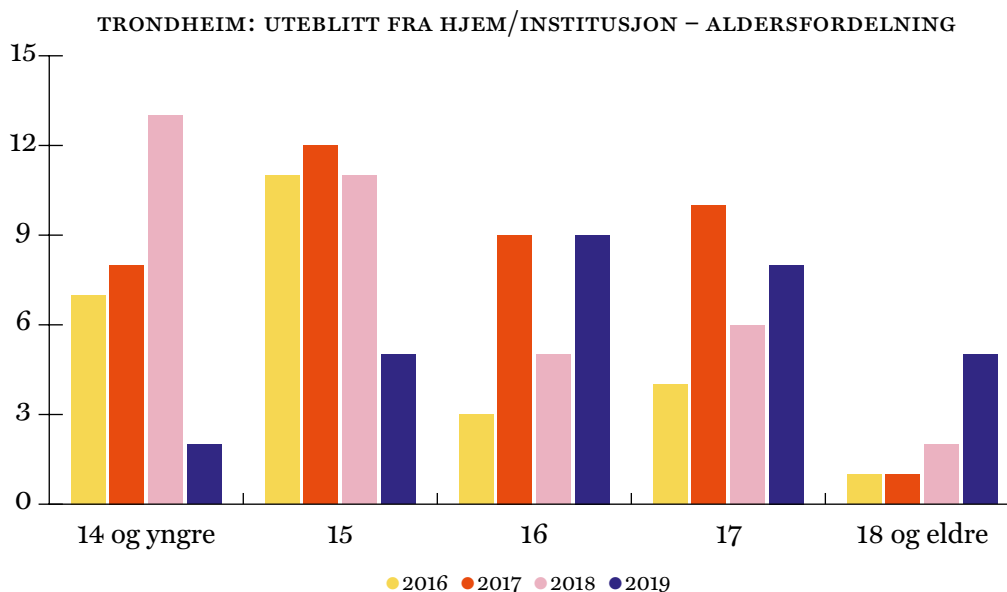
18 <https://www.oslo.kommune.no/bolig-og-sosiale-tjenester/bolig/kommunal-bolig/soke-kommunal-bolig/#gref>

19 Informasjon gitt i e-post

20 Barnevernvakta i Trondheim dekker 29 kommuner i Trøndelag

Fra 2016 og til 2019 er det ingen nedgang i antall henvendelser eller individ under kategorien «ungdom i drift». Tallene ligger stabilt på rundt 80 individ. Det er heller ingen store endringer i alders-sammensetningen. Denne kategorien er til dels overlappende med gruppen som omhandles i rapporten «Bostedsløse i Norge – 2016». Tallmaterialet fra barnevernvakta viser at gruppen er jevnt stor. Dessuten synliggjør det at utfordringen er langt større enn hva som framgår ellers av det nasjonale tallmaterialet. Røde Kors viser her til alderssammensetningen og at det er et svært stort antall unge som registreres som i drift. Gruppen 15 år og yngre består de fleste årene av rundt 40 individ. Dette er alarmerende mange barn i et område som Trondheim og omliggende kommuner.

Statistikken for årene 2016–2019 viser at det er en overvekt av jenter som faller inn under kategorien «Uteblir fra hjem/institusjon». Det er store svingninger i alderssammensetningene i denne gruppen, og store variasjoner mellom de fire årene 2016 til 2019. I denne gruppen er det en overvekt av jenter. De er registrert å bo permanent et sted, men uteblir. Denne gruppen er det også grunn til å være seg bevisst i sammenheng med bostedsutfordringer. Man kan anta at en stor andel er på rømmen. Røde Kors viser her til det faktiske antallet barn og unge som faller inn under kategorien: det er hvert år mellom 26 og 40 barn og unge i Trondheim som uteblir fra hjemmet eller institusjonen de bor i. Dette er svært mange barn og unge for kun den ene kategorien.

FRA ET INTERVJU

Jeg har vært bostedsløs sjøl, slitt mye med det. Delvis for jeg ikke hadde penger til å betale husleie, NAV treg med utbetalinger. Det var kjipt der og da, men sånn var det. Det var hovedsakelig privat, men hatt to kommunale boliger. Den første mista jeg for jeg ikke kom meg på et møte og mista arbeidsavklaringspengene. Og så tok det for lang tid til å dekke det med sosialhjelp, pluss at det var for dyrt i forhold til det sosialhjelp dekker. Så mista jeg den, og den andre på omtrent samme grunnlaget. Det er stor forskjell på prisen, mye dyrere for kommunal bolig, utrolig nok. Det skal være til hjelp for folk og så er det det som er dyrest.

OM DÅRLIGE OPPLEVELSER MED HJELP TIL BOTILBUD:

I og med at jeg hadde en del støtteapparat rundt meg gjorde de ganske mye for at jeg skulle få en boligsituasjon som jeg ønsket meg, men de [det offentlige hjelpeapparatet] hørte ikke på meg og jeg fikk plass på [navn på sted]. Det er en sånn narkisplass. Det er en haug med kommunale boliger, men vakthold og sånt. Så bygde de noen leiligheter lenger opp uten vakthold, men omtrent bare narkomaner der også, som går og tar i dørene til deg og bryt seg inn i bodene tre ganger i uken å sånt. Ganske forferdelig å være der, mildt sagt ganske jævlig. Så det var jo også en av grunnene til jeg ikke er så glad i kommunale løsninger da. For dem tilrettelegger ganske dårlig. Og sett folk i situasjoner de kunne vært foruten.

RØDE KORS SPØR:

Hva gjorde at det løste seg for din del? Egentlig at jeg kom meg vekk fra systemet. Det kan ødelegge meg enn det hjelper for enkelte individer. Noen får god hjelp, for all del, men det er ikke alle det er tilrettelagt på riktig måte for. Det er ikke alle som er mentalt i stand til å gjøre den jobben som må til for å få den hjelpen de trenger. For du må være frempå for å få det du ønsker da. Og det slit deg ut, mer enn det hjelper.

Boks 5

I Trondheim er tildeling av kommunale boliger²¹ (for alle, ikke bare unge) lagt til Helse- og velferdskontoret²².

Trondheim Bystyre bestemte i oktober 2018 at Ungbo skulle legges ned. I kapitlene 4 og 5 beskriver informantene dette som et tap og savn i. De etterlyser en boligsosial tilnærming som går utover en tildeling av boliger.

Antall kommunale leietakere i alderen 18–23 år kan også gi oss en pekepinn på omfanget av unge som har bostedsutfordringer, da kommunale leiligheter er tiltenkt gruppen som har utfordringer på leiemarkedet. Som det heter i «Veilederen til retningslinjer for søknadsbehandling og tildeling av kommunale utleieboliger» på Trondheim kommunes nettsider²³: «*Kommunale utleieboliger er et boligvirkemiddel for å bistå særskilt vanskeligstilte på boligmarkedet. De leies ut til personer som er uten egnet bolig og som selv eller ved annen hjelp ikke er i stand til å skaffe seg bolig*».

For å kunne søke om kommunal bolig må personen blant annet ha fylt 18 år (det kan gjøres unntak i særskilte tilfeller), ha botid på 2 år i kommunen²⁴, være uten fast eller egnet bolig eller være i ferd med å miste sin bolig. Helsemessige og sosiale forhold vektlegges ved behandlingen av søknaden.

Kommunale leietakere i Trondheim i alderen 18–24 år²⁵

UNGE LEIETAKERE I KOMMUNAL BOLIG (PER 12.06.2020)			
Alder	K	M	Samlet
18-19	0	9	9
19-20	8	22	30
20-21	6	22	28
21-22	23	30	53
22-23	20	31	51
23-24	15	38	53
	72	152	224

Boks 6

21 <https://www.trondheim.kommune.no/tema/sosiale-tjenester/bolig-med-tjenester/kommunal-bolig/>

22 Søknadene kommer fra helse- og velferdskontor i bydel Lerkendal og Falkenberg.

23 <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/04-helse-og-velferd/felles-hv-helse/2019.12.12---veileder---redigert-etter-endring-av-retning-slinjene.pdf>

24 Det stilles ingen krav om botid hos flyktninger som førstegangs bosettes i Trondheim kommune

25 Tall mottatt av Trondheim kommune, Helse- og velferdskontoret, Lerkendal.

Som vi ser, er det flest leietakere i kommunale boliger fra alderen 21 år og oppover. Når det gjelder kjønnsfordeling øker antallet kvinner fra 21 år og oppover, men det er likevel menn som dominerer statistikken i alle aldersklassene. Informanter oppgir at en utfordring i Trondheim er høy kommunal husleie. Det er ikke kø for å få tildelt ett- og toromsleiligheter, men det er venteliste for tildeling av større familieleiligheter.

Ifølge årsrapporten fra Uteseksjonen i Trondheim²⁶ for 2019 ble det i Trondheim registrert 376 henvendelser i 2019. Årsrapporten viser et utdrag av kategoriene med størst antall henvendelser (side 10)²⁷. Kategorien «Etterlysning av ungdom» er i denne sammenheng viktig å merke seg, da vi her kan anta at dette er unge som i en periode vil være uten et fast sted å bo – også kalt «i drift».

Kategorien «Etterlysning av ungdom» har frambrakt 42 henvendelser, som er nest høyeste antall henvendelser etter «bekymring for individ, gruppe eller ungdomsmiljø» i 2019. Ifølge årsrapporten har «Etterlysning av ungdom» økt med 50 % fra 2018²⁸. I årsrapporten forklares det at Uteseksjonen i Trondheim mottar etterlysninger fra forskjellige steder. Det kan være ungdom som rømmer til Trondheim fra andre deler av landet, ungdom som har familie i Trondheim, men som har flyttet til andre deler av landet for en periode, eller det kan være unge som forsvinner fra radaren i Trondheim for en kortere eller lengre periode (s. 10–12).

3.5.2 OSLO

NAV Oslo ved et bydelskontor rapporterer at det i 2019 var 23 unike personer i aldersgruppen 18–23 år som fikk døgnovernatting. For 2020 er det foreløpige antallet 21 unike som har fått døgnovernatting via bydelskontoret. Enkelte ungdom har fått midlertidig botilbud²⁹ både i 2019 og 2020. NAV har ikke registrert kjønn for disse dataene.

Data fra NAVs bydelskontor³⁰ indikerer at aldersfordelingen i brukergruppen 18–23 år domineres av den eldre delen av gruppa. I 2019 var tilnærmet 40 % av brukergruppa 23 år, og i 2020 var tilnærmet 40 % av brukergruppa 21 år. En enkel sammenstilling med tilsvarende tallmateriale fra Trondheim viser at en bydel i Oslo med 27–28 % av Trondheims befolkning har tilsvarende antall og marginalt flere korttidsplasseringer i boligmarkedet for brukergruppen 18–23 år.

Barnevernvakta i Oslo³¹ har delt årsrapporter som dekker data for årene 2016

26 <https://www.trondheim.kommune.no/uteseksjonen/>

27 https://www.trondheim.kommune.no/contentassets/c2b43eba1e434e1796653b9f-4ac5c9ef/tk_arsrapport2019_usit_web2019.pdf

28 To ungdommer sto for halvparten av alle henvendelser knyttet til etterlysninger, men 17 henvendelser gjelder likevel ett eller flere individ som har vært savnet av pårørende eller ansatte på institusjoner i 2019.

29 Begrepet «Døgnovernatting» er brukt av dette kontoret, men i rapporten brukes midlertidig botilbud gjennomgående som forklart i teksten.

30 I e-post

31 Datamaterialet er ikke sammenlignbart med data fra registrering for Trondheim. Et slikt poeng er illustrerende i seg selv for arbeidet med gruppen

til 2019. Den største utfordringen med tallmaterialet er at i november 2018 gikk barnevernvakta over til et nytt registreringssystem, noe som gjør det vanskeligere å hente ut sammenlignbare data med forutgående år. Følgende trend kan imidlertid påpekes:

- Kjønnfordelingen i brukergruppen har vært stabil de senere årene, illustrert ved 54/46 % gutter/jenter i 2019
- Aldersfordelingen har også vært stabil, med hovedvekt på aldersgruppen 13–18 år
- Kategorien «Savnet barn»³² har siden 2016 vært den sterkt dominerende saksmengden/registreringen hos Barnevernvakten i Oslo. Antallet registreringer økte med 17 % fra 2016 til 2017, og med 10 % fra 2017 til 2018. Deretter er omleggingen til nytt fagsystem årsaken til at materialet ikke kan sammenliknes fra 2018 til 2019.

Mangler løsninger for de unge som Ungbo ikke tar imot

Barnevernvakta i Oslo registrerer ikke antall «Ungdom i drift», slik det gjøres hos barnevernvakta i Trondheim.

Ungbo i Oslo er bydekkende og mottar søknader om kommunale boliger fra unge i alderen 17–23 år fra alle bydeler³³. Søknadene kommer gjennom instanser som NAV, boligkontor, barnevernet, ungdomspsykiatrien og fra ungdommene selv. Ungbo har 230 boliger, hvorav 15 bogrupper med fire leieboere. I 2019 var det 180 individ som søkte Ungbo om bolig og hittil i 2020 (oktober) har Ungbo mottatt 148 søknader. De fleste søkerne er i 20-årene og det er relativt lik fordeling på kjønn.

Ungbo tilbyr ulike typer oppfølging i bolig, og blir av mange beskrevet som et svært bra tilbud. Mange institusjoner som er avhengig av Ungbo, er imidlertid frustrert over lange ventelister. Gjennom Ungbo gis ordinær booppfølging gjennom bokonsulent, men også oppfølging blant annet knyttet til psykisk helse, skole og arbeidsliv.

I svært mange sammenhenger blir det fortalt at unge med de mest komplekse og sammensatte utfordringene, ofte knyttet til tyngre rus, psykisk helse og

---

³² Informasjon i e-post fra barnevernvakta: Kategorien «Savnet barn» inneholder underkategoriene savnede barn, barn som er uteblitt fra hjemmet og barn som er uteblitt fra institusjon. Det er med andre ord ikke bare savnede barn. Det er også snakk om barn og unge som ikke har overholdt innetiden / ikke kommet hjem som avtalt. Retningslinjene som barnevernsinstitusjoner jobber etter, pålegger dem å straks varsle barneverntjenesten hvis barnet uteblir/rømmer. Dette gjelder også i tilfeller der barnet ikke er reelt savnet.

³³ <https://www.oslo.kommune.no/bolig-og-sosiale-tjenester/bolig/ungbo/#gref>

kriminalitet, ikke blir tildelt Ungbo-plass³⁴. Dette er begrunnet med at det ikke er ressurser i Ungbo til å gi denne gruppen nødvendig oppfølging. En informant fra hjelpeapparatet forteller at de ikke lenger sender søknader for unge med denne profilen til Ungbo, da de vet av erfaring at de ikke vil få tilslag. utfordringen er at bydelen per i dag ikke har gode løsninger for de unge som Ungbo ikke tar imot.

En annen informant fra hjelpeapparatet forklarer utfordringen slik:

«det mangler tilbud til de som ikke har god boevne³⁵, ikke god fysisk og psykisk helse, trenger veiledning i å bo, ingen alternativ til denne gruppa, det blir liksom sykehjemsplass».

3.6 TIDLIG STØTTE TIL FAMILIER OG ENKELTINDIVID

Det blir ofte understreket av informanter fra hjelpeapparatet at ungdommene de møter, har et svært begrenset nettverk og oppleves som ensomme. Informantene mener det er kritisk å jobbe med familiene på et tidlig tidspunkt og prøve å finne gode løsninger som kan forhindre barnevernssaker eller andre forhold som gjør at unge får bostedsutfordringer. Det er viktig å jobbe med foreldrene og gi dem støtte i utfordrende situasjoner som for eksempel ved utfordringer med dårlig økonomi, psykisk helse og utenforskap. En informant fra hjelpeapparatet understreker viktigheten av å *«hjelpe foreldre og familier, se om man kan hjelpe folk med å få en helt annen stolthet og identitet da»*. Det uttrykkes av mange at når ungdommene er kommet så langt at de må få hjelp i hjelpeapparatet, så er det en veldig stor jobb å gjøre. Noen går så langt som å si at da er det nesten for seint.

Informanter etterlyste differensierte tiltak for det store spekteret av behov som enkeltindividet og familiene har. «One size fits all» er ikke en sannhet for unge med bostedsutfordringer. Det er kompliserte livssituasjoner. Informantene viste til gode strukturer i det offentlige hjelpeapparatet som like fullt ikke er tilpasset behovene til den enkelte.

Utover i denne rapporten skal vi se nærmere på utfordringer som ligger til grunn for bostedsutfordringer blant unge. Kapittel 4 tar for seg ungdom i videregående opplæring og kapittel 5 omhandler ungdom som har falt utenfor og lever nært til gata. Informantene i inneværende kapittel har tilknytning til begge områdene, og årsaksforklaringene som informantene fremmet, støtter opp under temaene som rapporten tar opp i senere kapittel.

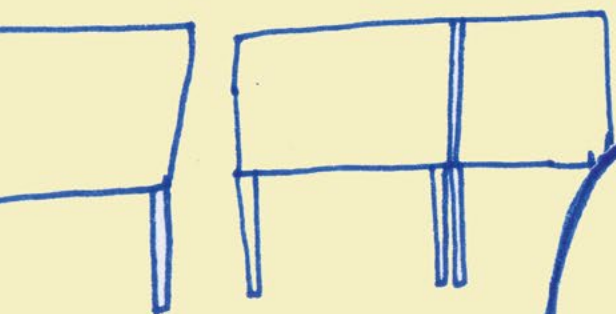
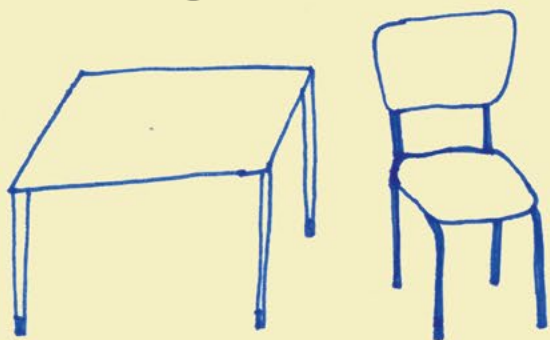
---

34 I telefonsamtale med velferdsetaten ble det fortalt at det er mottatt midler og satt i gang arbeid for å ha mer fokus på unge i tyngre rus.

35 Mer om boevne i kap. 5

4.

UNGE I SKOLEN

DE SOM ER INNENFOR

Hovedarenaen for alderssegmentet i rapportens målgruppe er innen videregående opplæring. Statistikk fra Utdanningsdirektoratet (2019) viser at for aldergruppen 16 til 25 år er ca. 85 % i videregående opplæring. 6,7 % tilhører kategorien *i arbeid og verken i eller bestått videregående opplæring*, mens kategorien *ikke i arbeid og verken i eller bestått videregående opplæring* utgjør 7 %. Dette kapitlet tar for seg de 85% som er i videregående opplæring. Kapittel 5 tar for seg unge som faller utenfor.

Skolen er en svært viktig arena for å finne ut mer om problemstillingen bostedsutfordringer for unge. I dette kapitlet skal vi belyse omfanget, årsaksforklaringer og konsekvenser som har blitt løftet fram av ansatte i elevtjenesten, supplert av de unges egne opplevelser og erfaringer.

32 ansatte hos elevtjenesten ved 10 videregående skoler i Trondheim og Oslo har blitt intervjuet i forbindelse med kartleggingen. Flere av de ansatte har erfaringer fra jobber i andre skoler som de har vist til i intervjusammenheng. Datamaterialet i dette kapitlet suppleres også av spørreundersøkelsen som Røde Kors har gjennomført.

4.1 SITUASJONSBILDET

Det er lett å bli imponert over arbeidet som gjøres, og engasjementet som vises, for elevene i møtet med ansatte i elevtjenesten. Det ble gitt mange eksempler på ansatte som strakk seg langt utover sin rolle for å hjelpe: rektorer som tok inn elever til overnatting, skoleansatte som tok med (etnisk norske) ektemenn på visning for å gi unge med innvandrerbakgrunn en sjanse til å få hybel, og andre som hentet en elev på Oslo S midt på natten. Bostedsutfordringer setter ungdommene i dramatiske situasjoner og det er ikke vanskelig å forstå hvorfor dette tvinger fram reaksjoner som går langt utover arbeidsbeskrivelsen til skoleinformantene. Flere skoleinformanter påpekte likevel at dette ikke burde være deres rolle og at skolen ikke kunne være et boligkontor.

For å illustrere alvoret i situasjonen er det viktig å få fram de konkrete konsekvensene av situasjoner som elever befinner seg i. I beskrivelsene sine av situasjonene fortalte skoleinformantene om ganske ekstreme løsningsstrategier som elever i videregående skole måtte ty til. Det ble fortalt om elever som oppholdt seg på et døgnåpent treningssenter for å ha et sted å sove om natten, om elever som satt på bussen hele natten, og en elev som man fant ut at sov under tribunen på fotballbanen.

«Det var en for tre år siden vi fant ut sov på fotballbanene under tribunen. Så kom vinterferien og det var helt umulig å få hjelp noe sted. Det var ingen som ville hjelpe. Det var foreldre som måtte bidra til depositum eller husleie om de ikke kunne bo hjemme. Det er de beskjedene vi får».

Denne eleven hadde ikke foresatte som kunne bidra, og skolen måtte finne en akuttløsning for eleven hjemme hos skoleansatte. Som skoleinformanten sa: «*vi kunne jo ikke sende han tilbake til fotballbanen i februar*».

Andre overnattingsløsninger det blir fortalt om, var overnatting i garasje, kjeller eller bussterminalen. En skoleinformant forteller at enkelte elever har dårlige erfaringer fra oppveksten med at familien har kontakt med NAV, og at de derfor sover under en bru eller i en kjeller heller enn å prøve å få hjelp. Eksempelene ovenfor er alle fra Oslo. Skoleinformantene i Trondheim fortalte ikke om elever som måtte sove ute, men det var mange som måtte ty til nødløsninger som det å sove rundt omkring, drifte og sofa-surfe.

Skoleinformantene fra begge byene forteller om elever som oppholder seg på skolen så lenge som mulig, gjerne med unnskyldninger som at de må lade PC-en, og som er på skolen så snart den åpner om morgenen. Skolen blir et holdepunkt og for noen kanskje det eneste trygge stedet. Skoleinformanter forteller at elever helst forteller om problemer når de er utenfor klasserommet og i ikke-formelle settinger. Dette viser hvor viktig det er å ha ansatte som kan fange opp bostedsutfordringer i samtaler med elever i skolegården og på andre sosiale arenaer. Vi vet lite om trivsel i og opplevd tilhørighet i skolen i ulike bydeler og nabolag, men det kan argumenteres for at skolen oppleves som viktigere for unge fra utsatte nabolag, og representerer en trygg institusjon i et utfordrende område³⁶. Det positive aspektet ved tilknytningen til skolen som holdepunkt, er at dette gir en mulighet til å fange opp eleven. Det gir mulighet til å bli sett av trygge voksne.

For dem som har skolen som et viktig holdepunkt, ble nedstengningen under den første Covid-19-perioden i mars 2020 særlig vanskelig. De som bodde trangt, fikk en enda verre opplæringsituasjon. Skoleansatte fikk ikke møte elevene ansikt til ansikt og det ble vanskeligere å avdekke problemer. Skoleinformantene fortalte om manglende responsmuligheter og at de ikke lenger nådde fram til elevene. De fortalte om bekymringer for skolearbeidet og for livssituasjonen til elevene.

4.2 OMFANGET AV BOSTEDSUTFORDRINGER FOR ELEVER I VIDEREGÅENDE SKOLE

Skoleinformantene er tydelige på at bostedsutfordringer er et problem blant deres elever. Dette er et viktig sted å begynne.

Noen skoleinformanter stilte seg tvilende til sin og skolens relevans som informant da de først ble kontaktet. I løpet av intervjuene endret denne tvilen seg. Som en skoleinformant sa: «*Så du kan jo si at dette er noe vi jobber med ganske*

---

³⁶ «Unge i utsatte boområder» (Fafø-notat 2019:24 s.27)

mye egentlig, slik at de skal ha en plass å bo, og for å kunne prestere på skolen». Det var slike situasjoner som førte til at begrepet «bostedsløs» i kartleggingen ble endret til «bostedsutfordringer». Inntrykket var at «bostedsløs» var for sterkt assosiert til personer som i dagligtalen blir kalt gatebarn og uteliggere.

Ingen av skoleinformantene mente at antallet var stort, og begreper som «en håndfull» tilfeller i året ble brukt.

Noen eksempel på anslag i Osloskolen:

- «3–4 stykker hvert år vi må hjelpe å få tak over hodet neste natt». Her blir det vist til at det er flere som bor rundt omkring hos hverandre, i mindre akutte situasjoner.
- «anslagsvis, akutt nok ikke mer enn 10 i løpet av et år. I utvidet forstand en del flere». «Men de som trenger bistand med et sted å bo kanskje mellom 10 til 20 elever i løpet av et år»
- «ja, flere tilfeller, mens de leter etter et sted å bo, oppsøke NAV, bor hos venner i mellomtiden, men også en barnevernssak mens undersøkelsen i saken ble gjennomgått»
- «2–3 per veileder, både jenter og gutter»

I Trondheim oppgir skoleinformanter lignende anslag:

- «noen hvert skoleår», «Si at det er 5–6 stykker i løpet av et år»
- «Ja, vet i alle fall av 5 stykker. Ja, vi har flere». «Absolutt kjent fenomen, som vi med god margin har flere tilfeller av hvert år»
- «Ikke kjennskap til kjempemange saker, men har noen som bor hos foreldrene, men av ulike grunner ikke oppholder seg der. Bor hos kjæresten sin. To i år, en etnisk norsk, en med minoritetsbakgrunn»

Selv om antallet ikke er overveldende, blir sakene som omfatter bostedsutfordringer, beskrevet som svært omfattende og ressurskrevende. Sakene er svært inngripende for elevene det gjelder, og svært ressurs- og tidskrevende for de ansatte på skolen. Som flere skoleinformanter uttrykte: *én sak er én for mye*. I kapittel 3 viste vi til resultatet fra spørreundersøkelsen som sa at litt over halvparten (56 %) av respondentene har: *«kjennskap til at det finnes elever mellom 15 og 23 år som har vært bostedsløse eller som har hatt utfordringer med bosted i løpet av skoleåret 2019/2020»*.

Skoleinformantene sier enten at de opplever at omfanget av unge med bostedsutfordringer har holdt seg stabilt over tid, eller at problemet har økt i hyppighet. Ingen sier det er en nedgang i problematikken. Dette står i en viss motsetning til funnene fra rapporten «Bostedsløse i Norge – 2016», der det rapporteres en nedgang i antall bostedsløse i Norge.

Inntrykket fra intervjuene er at det som anses som mer akutte saker, kan ligge på noen få i året, fra to til ti saker. Variasjonene hos skolene som ble besøkt, var ikke nevneverdig store.

De fleste skoleinformantene sier at det er et større antall elever som flyter

rundt, er i drift, bor litt med venner og kjærester, og holder seg borte fra hjemmet mest mulig. I disse tilfellene er det kanskje ikke snakk om å skaffe en bolig til eleven, men det kan likevel være svært inngripende i livet til eleven og ikke minst ha påvirkning på elevens skolehverdag.

Det er også viktig å være bevisst på at det i slike situasjoner kan ligge latente faremomenter og framtidige akutte saker. Et eksempel som ble gitt ved en skole omhandlet «*en jente som er mye med gutter for da kan hun bo hjemme med dem*». Som skoleinformanten sier, er det riktignok frivillig, «*men det er jo ikke så hyggelig .... burde være et trygt sted. Drar ut halv elleve for å sove med de som hun ikke kjenner så godt*». Slike situasjoner er signal på at en elev har utfordringer i boligsituasjonen hjemme som blir løst med strategier som ikke er hensiktsmessige, framtidsrettede eller sunne for personen det gjelder.

4.3 ÅRSAKSFORKLARINGER; KJØNN, ALDER OG BAKGRUNN

Hvem er de, hva er grunnene og hva er utfordringene er store spørsmål som ikke kan besvares enkelt. Bakgrunnen for bostedsutfordringer for unge blir i nesten alle tilfeller beskrevet som komplekse og sammensatte. Det er likevel et ønske at denne kartleggingen kan bidra til å belyse noen av historiene og grunnene til at unge personer havner i en komplisert boligsituasjon.

4.3.1 KJØNN

I videregående skole kan det virke som det ikke er store kjønnsmessige forskjeller med hensyn til hvem som befinner seg i utfordrende boligsituasjoner. Noen variasjoner finnes likevel fra skole til skole og i ulike type situasjoner.

Ansatte ved en skole forklarte at det var en «jente-tung» skole og at det derfor logisk nok var flest tilfeller med jenter. Noen skoler med mange elever med innvandrerbakgrunn refererte til bostedsutfordringer blant gutter. Det ble da beskrevet situasjoner med der den eldste sønnen måtte ut for å gi plass til de yngre. Det ble referert til jenter med minoritetsbakgrunn i situasjoner med negativ sosial kontroll og i situasjoner med mye ansvar hjemme. Her var det ikke mangel på bolig som var utfordringen, men heller at stedet de bodde på ikke var bra for dem.

Et annet kjønnsrelatert element som kom opp i intervjuene, er at gutter er mer synlige enn jenter i boligproblematikken. Gutter er mer ute, er lengre ute om kveldene og har lettere for å komme i kontakt med kriminalitet. Jenter har lettere enn gutter for å finne et sted å bo og ordner seg oftere med en venninne eller slektninger.

Vi så i sitatet ovenfor at jenter kan forsvinne inn i relasjoner som maskerer boligutfordringene, ved at de bor eller overnatter på steder der gjenytelser er sannsynlig.

Kjønn er imidlertid ikke et enstydig skille for bostedsutfordringer. Det kan spores trender og tendenser, men årsaker til bostedsutfordringer er overlappende. Det ble fortalt historier med gutter under sterk negativ kontroll hjemme og om gutter som føler seg tvunget inn i relasjoner de ikke ønsker, for å ha et sted å bo. En skoleinformant fortalte hvordan en gutt løste boligutfordringen:

«Bor hos venner, han siste jeg hjalp han sluttet nå i våres. Hadde gått på [fag] og skal ut i læra nå. Og han ble kasta ut i mars. Men det var jo helt umulig, han endte med en venninne som han ble kjæreste med som han egentlig ikke ville bli kjæreste med for å ha et sted å bo».

4.3.2 ALDER

Når det gjelder alder, kan dette også variere. Hver sak er unik, som en informant sier. Like fullt ser vi at enkelte alderssegment skiller seg ut i intervjuene i den videregående skolen.

Flere skoleinformanter fortalte om utfordringer relatert til overgang mellom systemer. Personer som er rundt 17 år, virker å ha større utfordringer med å få hjelp. Som en skoleinformant i Trondheim uttalte: *«de som er 16-17 år, folk vil ikke ta i dem. De skal over i et nytt system».*

En lignende refleksjon ble gjort av en skoleinformant i Oslo:

«Det holder på så veldig lenge, det er ikke noen som tar tak, ikke NAV, ikke noen. Man vil jo gjerne hjelpe, men det er jo ikke noen penger. Da tenker jeg på den aldersgruppen på 17 år – det er mer hjelp å få før de fyller 17, da har de lenger igjen av barnevernet. Men om 17 år tenker alle.. hm ... da er det ikke så lenge igjen før dem skal over i NAV»

Brobyggere mellom systemene etterlyses

Gjennomgående sier mange informanter, også utenfor skoleverket, at barnevernets system knyttet til bolig er mer effektivt enn NAVs. Utfordringen virker å være større dersom situasjonen oppstår i en periode der personen er i en overgangsfase og aldersmessig på vei over i et nytt system. Mange uttrykte sterk bekymring over at elever blir kasteballer i systemet. Dette er også en tilbakemelding fra spørreundersøkelsen, hvor det meldes at enkelte opplever at elever befinner seg i en slags gråsoner der barnevern og NAV ikke strekker til fordi eleven ikke passer inn aldersmessig. Det etterlyses brobyggere mellom systemene.

Rapporten «Ettervern – en god overgang til voksenlivet? Helhetlig oppfølging av ungdom med barnevernerfaring»³⁷ omhandler samarbeidet mellom barnevernet

---

37 NTNU Samfunnsforskning 2020

og NAV og setter søkelys på markante utfordringer med å sikre et godt samarbeid for et helhetlig og godt tilbud til ungdommene. Rapporten viser til: «*utydelig ansvarsfordeling, tjenestenes egnethet, manglende ressurser som fører til ansvarsfraskrivelse, ulike oppfatninger av utfordringer og behov, i tillegg til at de ulike instansenes ansvarsområde er forskjellig og gir forskjellige muligheter*» (s. 188).

Skoleinformanter forteller videre om saker som ikke er klare barnevernssaker, og som kan være vanskelig å håndtere for skolen.

«det spørs på alvorlighetsgraden, om under 18 og vi tenker det er omsorgssvikt så kan man melde til barnevernet. Men ofte er det en konflikt hjemme og det ikke er noen klar barnevernssak, alle saker er unike. Vanskelige- re å finne en løsning når det er sånn ...»

Eleven befinner seg da i en gråsoner uten å ha en klar adressat i systemet. Utfordringer relatert til boligsituasjonen knyttet til 18-årsalderen kommer til uttrykk i flere situasjoner og utfordringer. Det ble i flere sammenhenger referert til en oppfatning blant foresatte om at ungdommen skal klare seg selv ved fylte 18 år, eller at NAV da er ansvarlig. En skoleinformant fortalte om en elev som kom hjem på 18-årsdagen sin og fant koffertene sine plassert utenfor døren. Dette er nok et ekstremt tilfelle, men illustrerer situasjonen der myndighetsalder blir sett som et vannskille i oppfattelsen av ansvar for ungdommen. Som vist i kapittel 3, har foresatte forsørgelsesplikt så lenge personen er i videregående skole. Her kan det være manglende kunnskap om loven, eller manglende vilje eller mulighet til å følge den.

Opparbeidelse av gjeld etter fylte 18 år ble nevnt som en grunn til at unge ikke kunne/ville bo på adressen sin – fordi de fryktet regninger og inkassokrav. I flere sammenhenger kommer også håndtering av økonomi opp som et stort problem når det gjelder bolig. Skoleinformantene fortalte om ungdommer som blir kastet ut av leid bolig fordi de ikke klarer å betale husleien.

I Trondheimskolene ble tiltaket «Nav i skolen» etterlyst. Noen skoler har hatt NAV i skolen tidligere, men dette var nå nedlagt. Skoleinformanter forteller at det er svært vanskelig å vite hvor de skal henvende seg for å hjelpe elevene. I Oslo var NAV-veiledere med på flere gruppeintervju. Ifølge informantene finnes det NAV-veiledere i flere skoler i Oslo og også i noen andre fylker.

Ansvarsområdet for NAV-veiledere er fra 18 år. Dette betyr at skoler som har samarbeid med NAV-veiledere, trolig vil kunne fange opp denne aldersgruppen bedre. NAV-veileder i skolen blir omtalt som svært nyttig for å finne fram i NAV-systemet og skape en bro mellom eleven og hjelpeapparatet.

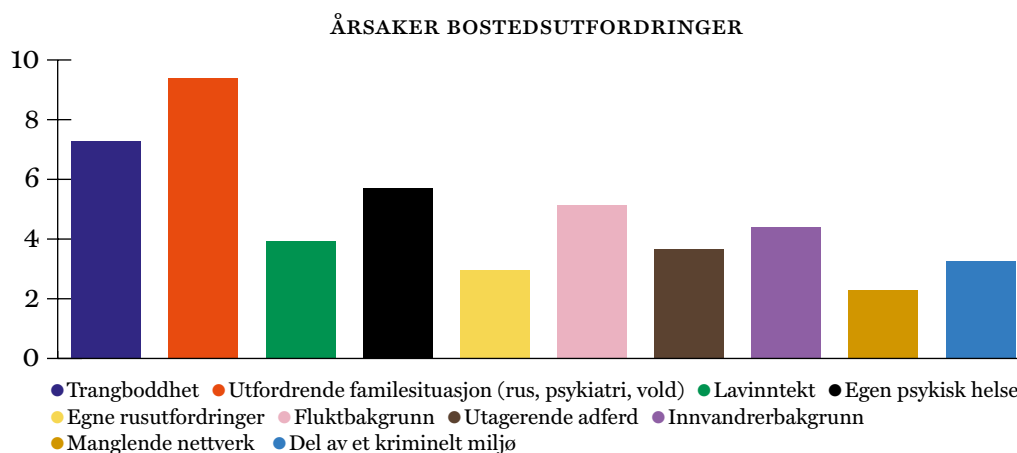
4.3.3 ÅRSAKER

Skoleinformantene ved 10 videregående skoler ble spurt om å prioritere årsaksforklaringer basert på en forelagt liste. Listen om årsaker til bostedsutfordringer var:

DE FÅR IKKE EN SJANSE

- Trangboddhet
- Utdfordrende familiesituasjon (rus, psykiatri, vold)
- Lavinntekt
- Egen psykisk helse
- Egne rusutfordringer
- Fluktbakgrunn
- Utagerende adferd
- Innvandrerbakgrunn
- Manglende nettverk
- Del av et kriminelt miljø
- Annet

Det ble påpekt i intervjuene at dette var en vanskelig øvelse siden det er sammensatte årsaksforklaringer. Dette var en gjennomgående kommentar fra alle informantgrupper i kartleggingen. Informanter fra to skoler mente at alle punktene var aktuelle, utenom *manglende nettverk* og *del av et kriminelt miljø*, og de kunne ikke prioritere nærmere. Gitt disse ulike kommentarene ble listen i stor grad brukt som utgangspunkt for en samtale om årsaker basert på informantenes erfaringer.

I diagrammet blir årsaks-forklaringene likevel prioritert mot hverandre. Når de prioriteres fra informanter, gis de en gradert score (1 – 0,95 – 0,9 osv.). Når de ikke prioriteres, men nevnes som «alle er viktige», gis de en flat score på 0,7. Prioriteringene mellom årsakene som vises i diagrammet, illustrerer forholdet mellom årsakene.

Alle trekker fram utfordrende familiesituasjon (med blant annet rus, psykiatri og vold) som hyppigste årsak. Dette er en effekt av enkelte av de andre årsakene, samt en bakgrunn for enkelte av de andre. Deretter følger «trangboddhet» som nest viktigste årsaksforklaring, fulgt av «egen psykisk helse». «Fluktbakgrunn», «innvanderbakgrunn» og «lavinntekt» er de neste på listen. Hva som forårsaker den ene og er en effekt av den andre, er ikke enkelt å si med sikkerhet.

Under «annet» ble det av en skoleinformant lagt til punktet «annen kjønnsidentitet». Dette var det eneste «annet»-punktet, og det kan være viktig å merke seg at informanter generelt mente at punktene var dekkende.

4.3.4 TRONDHEIM

Mange av erfaringene som skoleinformantene presenterte, var overlappende mellom de to byene. Et gjentakende tema i Trondheim var utfordringer som minoritetsspråklige elever opplever og som fører til bostedsutfordringer. Begrepet minoritetsspråklige ble brukt ofte vekselvis med innvandrerbakgrunn. Det velges å bruke begrepet innvandrerbakgrunn videre i rapporten.

Trangboddhet blant familier med innvandrerbakgrunn ble oppgitt som en sentral og hyppig kombinasjon, der trangboddheten i seg selv er en utfordring som igjen fører til flere bostedsutfordringer³⁸. SSB definerer «trangbodd» som husholdninger der antall rom er mindre enn antall personer eller én person bor på ett rom. I definisjonen ligger også om det er mindre enn 25 kvadratmeter per person³⁹. I Trondheim bor 13,5 %⁴⁰ av innbyggerne trangbodd. I Oslo bor 20,5⁴¹ prosent av innbyggerne i trange boliger. For hele landet er andelen trangbodde 10,3 %. Blant innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn i Norge bor 30,1% trangbodd⁴². For Oslo er andelen i denne gruppen på 37,2 % og i Trondheim på 32,5 %⁴³.

Et interessant poeng er at andelen trangbodde i innvandrergruppene i Trondheim og Oslo ikke er markant forskjellige. Disse tallene underbygger poenget til skoleinformantene både i Trondheim og Oslo om bostedsutfordringer knyttet til kombinasjonsårsaken innvandrerbakgrunn og trangboddhet.

I tilfeller hvor det blir for trangt hjemme må ofte den eldste gutten ut av hjemmet for å gi plass til de yngre, og han blir sofasurfer hos kompiser som har bolig, som vi så over i kapittel 3.5.1. Her mente skoleinformanter det kunne være store mørketall, da det å ikke ha et sted å bo var et tabubelagt og skambelagt tema for mange. Informanter fortalte også om unge som foretrakk å bo hos andre fordi det var så trangt hjemme⁴⁴.

Hjelpeapparatet oppleves som uoversiktlig og lukket

Andre skoleinformanter viste til erfaringer med elever med innvandrerbakgrunn som har fått tildelt bostedskommune utenfor Trondheim. De søker seg til Trondheim for å gå på videregående uten å ha fått overføring fra kommunene de var bosatt i. Som en informant formulerte det: «*da blir dem faktisk bostedsløs for da*

38 Tematikken omtales også i kapittel 5, men der relatert til de som faller utenfor skoleverket

39 <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/stor-andel-leier-i-oslo-sentrum>

40 <https://www.ssb.no/statbank/table/11046/tableViewLayout1/>

41 <https://www.ssb.no/boforhold>

42 <https://www.ssb.no/statbank/table/11045/tableViewLayout1/>

43 Datatidspunkt 2019

44 Informanter opplyste at det er tilstrekkelig med kommunale ett- eller to-roms boliger, men for store familieboliger er det venteliste

sier den tilhørende kommunen at de ikke har noe ansvar for deg». En skoleinformant forklarer at de blir «gående på legd» og blir «sofaliggere» hos venner.

En mer spesifikk og marginal bostedsutfordring som ble nevnt knyttet til fluktbakgrunn var de som ikke kunne bo på egen adresse fordi de var redd for å bli kastet ut av landet. Andre problemer langs denne linjen var knyttet til økonomiske årsaker og unge flyktninger som ikke har papirene i orden og derfor ikke fikk hjelp til bolig.

Skoleinformantene, spesielt ved en sentrumsskole, trakk fram omsorgssvikt som grunn for bostedsutfordringer. Her nevnte de utrygghet, krancling og psykiske utfordringer i hjemmet – altså det vi kan kalle utfordrende familiebakgrunn.

Et tilfelle som intervjuer fikk lære om både fra en ansatt og en elev, viste hvor viktig elevtjenesten er. En elev uten plass å sove på den kommende natta dukket opp med bagen sin utenfor døra til elevtjenesten og visste ikke hvor han skulle gjøre av seg. Eleven forteller:

«Det var jo en krisesituasjon, når jeg møtte på [navn på miljøterapeut] hadde jeg jo bagene mine og alt med meg, så vi fikk fiksa en akuttbolig. Der bodde jeg et par uker».

En elev i Trondheim forteller *«Hvis jeg ikke hadde hatt [navn på miljøterapeut] på skolen så hadde jeg aldri kommet så langt som jeg er kommet nå. Jeg hadde ikke hatt motet selv å gå til barnevernet og spurt om hjelp. Men han dro meg over den streken og fikk ordna alt. Jeg hadde ikke peiling hvem jeg skulle gå til, man får jo ikke noe informasjon om dette gjennom barndommen våres. Men når du veit det er en person som veit mye om dette og du veit du kan gå og snakke med han så går du til han og snakker om det. Jeg hadde tidligere hatt kontakt med han gjennom andre problemer jeg hadde hatt med skolegangen min så jeg kjente han. Og hva han kunne gjør og ikke kunne gjør, og han kan gjør det meste».*

Boks 7

Dette illustrerer hvor viktig det er å ha god sosialfaglig kompetanse i skolen som elevene har tillit til og som kan trå til fort i akuttsituasjoner. Ikke minst er det viktig å vite hvor man kan henvende seg for å få saken løst. Mange skoleinformanter uttrykker stor fortvilelse for at de ikke vet hvor de skal henvende seg med saker som omhandler bostedsutfordringer for unge. Systemet i hjelpeapparatet som skal håndtere slike saker, oppleves som uoversiktlig og lukket, og det er store variasjoner fra bydel til bydel og kommune til kommune når det gjelder hvilke tilbud og muligheter som finnes. Mange uttrykker også at det er svært avhengig av hvem de møter i systemet.

«Tannbørsteungdom» var også et begrep som ble brukt for elever som har nyskilte foreldre og familier som har brutt sammen. De bor i ulike hjem i perioder, har flere familier og bor også i perioder med slektninger. Utfordringen beskrevet her var ikke mangel på steder å bo, men at elevene bor på for mange steder og at

dette fører til forvirring. Elevene vet ikke hvor de har tingene og skolesakene sine. En slik situasjon går ut over skolearbeidet og konsentrasjonen. Skoleinformanten som introduserte begrepet «tannbørsteungdom», fortalte at elevene som hun kjente i denne situasjonen, hadde falt ut av skolen. I spørreundersøkelsen viser også flere til brutte familierelasjoner og skilsmisser som forhold som fører til bostedsutfordringer. Dårlige relasjoner med ny stefamilie, og generelt vanskelig hjemmesituasjon som påvirker skolearbeidet og konsentrasjonen, trekkes fram i den sammenheng.

Skoleinformantene i Trondheim forteller om elever som bor hjemme og som ikke burde bo der. Dette er den andre enden av denne problemstillingen. Her fortelles historier om negativ sosial kontroll, fare for tvangsekteskap og jenter med for mye ansvar hjemme. I ett tilfelle fortalte en skoleinformant om problem med å få hjelp til en etnisk norsk ungdom som levde under negativ sosial kontroll i en kristen familie, og sier at «*da er veien litt mer stengt*». I dette tilfellet mente informanten at det fantes et bedre nettverk for å diskutere og få veiledning om negativ sosial kontroll når det gjaldt ikke-etnisk norske unge.

4.3.5 OSLO

Årsaksforklaringene til bostedsutfordringer var, som nevnt over, ikke så ulike i de to byene. Også i skolene i Oslo pekte skoleinformantene på den tette sammenhengen mellom årsaksforklaringene og vektla tilsvarende årsaker. En forskjell i intervjuene var at skoleinformantene i Oslo gikk fort over i å påpeke at strukturelle og boligsosiale forhold lå til grunn for boligutfordringene.

Hver femte innbygger i Oslo bor trangbodd

Nasjonal statistikk for trangboddhet⁴⁵ viser at dette er mest utbredd i Oslo, som vist over. En informant påpekte at dette ikke er en utfordring som bare gjelder eleven, men at hele familien ville hatt godt av å bo et annet sted. Informanter fra flere informantgrupper understreker viktigheten av å tenke helhetlig med hensyn til bostedsutfordringer og å se hele familien (jf. kap. 3). Trangboddhet blir ofte knyttet til lavinntekt og levekårsutfordringer. Veldig mange av dem som bor med foreldre i kommunale leiligheter, bor under lite tilfredsstillende forhold. Det ble også forklart i den sammenheng at trangboddhet alene ikke er god nok grunn i et NAV-perspektiv til å få støtte til å flytte – det bør være i kombinasjon med andre utfordringer.

Oslo blir i norsk sammenheng ansett for å være en klassesdelt by, og studier viser store levekårsforskjeller fra bydel til bydel. Disse sosioøkonomiske forskjellene følger hovedsakelig geografiske øst-vestkant skillelinjer, med unntak av

---

45 <https://www.ssb.no/boforhold>

bydelene Nordstrand og Østensjø⁴⁶. I et intervju ved en skole med et stort skille i sosioøkonomisk bakgrunn blant elevene fortelles det om forskjeller relatert til øst-vestkant-problematikken:

«Ja, og de er det ganske stor forskjell fra de som bor fra sentrum og lenger øst for de har vanskeligere for å få venner å bo hos – for de har som regel små leiligheter de også. Og så har vi noen utfordringer på skolen med å koble øst og vest. Det er ikke som østkantelevnene spør vestkantelevnene om de får sove i kjelleren».

Begrepet subjektiv fattigdom henspiller på opplevelsen av fattigdom, og i artikkelen «Å ha lite der de fleste har mye» beskrives det at når mange i det samme område har lite, så er dette et mindre opplevd problem enn det vil være i områder hvor mange har mye. Det er dog ingen grunn til å anta at bostedsutfordringer konsekvent følger øst-vest-skiller eller skiller mellom sosioøkonomiske grupper. Årsakene til bostedsutfordringer er mange og svært sammensatt, og flere av årsakene er frikoblet fra spesifikke sosioøkonomiske gruppers kjennetegn.

At de ulike bydelene har ulike muligheter til å tilby boliger for unge, er også sett som et stort problem. Ikke bare fører dette til forskjell i tilbud, men det er også svært vanskelig for skoleinformanter å forholde seg til 15 ulike bydelsadministrasjoner. Dette vanskeliggjør i enda større grad å finne hjelp til elevene.

Årsaksforklaringene varierer ikke mye mellom Trondheim og Oslo. Likevel sitter man etter intervjuene igjen med inntrykket av at behovet for boliger, og for ytterligere løsninger enn kun bolig når en boligutfordring oppstår for en elev, er mer presserende i skolene i Oslo. Flere skoleinformanter i Oslo fortalte om elever som måtte bo hjemme hos skoleansatte i en periode i mangel på andre alternativ. Mange uttrykte en fortvilelse over at de eneste tilbudene de kunne oppspore var hospitser eller steder for personer med rusproblemer.

En informant uttrykte:

«det er ikke bra for de unge uansett å bo på de midlertidige botilbudene, og de fleste er for de over 23 år. Det er en problemstilling vi har spilt inn flere ganger at Oslo kommune må ta med at det faktisk er unge under 23 år som er bostedsløse».

Å håndtere skolesituasjonen er ikke forenlig med å måtte bo på hospits. En skoleinformant understreker den sårbare situasjonen som en elev uten sted å sove på, befinner seg i, og hvor kritisk det er at det finnes et mottak for personer som befinner seg i denne situasjonen.

«... når jeg har måttet benytte meg av [midlertidig botilbud] så er det utrolig vanskelig og tilbudet er utrolig dårlig. Hvis det er psykisk, fysisk vold, så skal du ende opp blant voksne som kanskje har rusproblemer og

---

46 Å ha lite der de fleste har mye. Tidsskrift for ungdomsforskning nr.2 2018:140

kanskje har du rusproblemer selv. De tre-fire dagene kan ha utrolig mye å si. Og at det ikke finnes noe tilbud for ungdom, det er utrolig stusselig».

Behovet for et anstendig botilbud for unge som havner i akutte situasjoner, er et gjennomgangstema blant informantene i Osloskolen. Det uttrykkes stor bekymring for elever som kommer i situasjoner uten et sted å bo neste natt. På mange måter kan man si at disse tross alt er de «heldige» som befinner seg innenfor rammer med mulighet for å bli fanget opp, men uten bedre løsninger stiller skolen uten gode verktøy for å formidle hjelp. Skoleinformanter etterlyser et lavterskeltilbud for unge som ikke har den rusavhengigheten som oftest knyttes til midlertidige botilbud og til lavterskeltilbud. Dette støttes også av informanter i Trondheim.

4.4 KONSEKVENSER KNYTTET TIL BOSTEDSUTFORDRINGER FOR UNGE I VIDEREGÅENDE SKOLE

En ung informant forteller om opplevelser fra videregående skole: «hvis jeg først var på skolen så snakket jeg ikke med lærerne, og hvis jeg hadde sove hjem så sovna jeg i timen for det hadde vært fest hjem og mamma klikka og holdt meg våken om natta, fikk kjeft på skolen for jeg sovnet i timen, ikke noe spørsmål korffor jeg sovna, da gikk jo jeg da kom ikke tilbake på skolen på tre måneder, når du våkner så sitter alle å flire, ikke noe artig».

Boks 8

Spørreundersøkelsen viser at 82 % av respondentene svarer bekreftende på spørsmålet om boligforhold er et tema de tar opp med elevene. En like høy prosentandel av respondentene sier at boligforhold er et tema elevene tar opp med dem. Dette viser at skolen er en viktig arena for å avdekke vanskelige boligsituasjoner. Her er det en mulighet for å fange opp situasjoner som kan utvikle seg i svært problematiske retninger. Flere informanter fortalte at mange kommer til videregående skole med barnevernssaker som omhandler bosituasjoner. De uttrykker frustrasjon over at saker ikke har blitt fanget opp i grunnskolen, når det er tydelig at situasjonen ikke har oppstått nylig. Det er helt klart viktig å fange opp problemstillinger knyttet til bostedsutfordringer for unge så tidlig som mulig.

Bostedsutfordringer påvirker søvnkvalitet og -mengde, matinntak og personlig hygiene. En skoleinformant sier:

«Ikke hatt mulighet til å få ordentlig mat, må kanskje klare seg på 10 kr på McDonalds, ikke fått orntlig dusj, sovet dårlig på sofaen, kanskje vært fest, hvordan skal da klare å konsentrere seg?»

Skoleinformanter forteller at de har sørget for at elever i slike situasjoner har fått mat fra kantinen og tilgang til skolens dusjrområde. At mat, søvn og fysisk velvære påvirker skoleprestasjonene er godt dokumentert i litteraturen^{47 48}.

En annen utfordring knyttet til bostedsløshet er elever som bor på hybel. I Oslo er husleia veldig høy, og det er mange elever som sliter med å styre økonomien. De risikerer å miste hybelen fordi husleie ikke blir betalt og eleven kan opparbeide seg gjeld. Dette fører til stor uro og forsterker følelsen av midlertidighet. Uroen og midlertidigheten er et stort stressmoment for eleven, og preger skolehverdagen og skoleprestasjonene.

NAV kan bidra med støtte til husleie for elever over 18 år som er i en svært vanskelig situasjon, jf. sosialtjenesteloven. Dersom eleven får NAV-støtte gis det ofte en depositumgaranti fra NAV. Ofte er huseiere ikke interessert i å leie ut til personer som har denne ordningen. De foretrekker leietakere som kan betale kontant og ikke mottar sosialhjelp. Dette gjør at elevene stiller langt bak i køen på boligmarkedet.

I mange av eksemplene som skoleinformanter gir om unge med bostedsutfordringer, slutter elevene etter hvert på skolen. Selv om Røde Kors ikke kan gi en kausalforklaring som sier at bostedsutfordringer fører til frafall, er dette et faremoment å være bevisst på. Rapporten «Unge i utsatte boområder- en kunnskapsoversikt»⁴⁹ viser at fullføringsraten i Norge (på fem år) har ligget på ca. 70 %. Etter Reform 94 holdt dette seg stabilt i flere år, men i det siste har tallet gått litt opp. Rapporten viser videre at det ikke er tilfeldig hvem som faller fra, og at høyt fravær i tiende klasse og svake karakterer fra ungdomsskolen har betydning for kompetanseoppnåelsen på videregående skole. De som faller fra, er oftere gutter, elever med foreldre med lav sosioøkonomisk status, elever som selv har innvandret til Norge, og elever med skilte foreldre. Ifølge skoleinformantene er mange av disse årsakene til stede hos elever som har bostedsutfordringer. Rapporten beskriver også at boforhold, forstått som bokvalitet, eierform og nabolag ser ut til å ha betydning for utdanningssuksess og arbeidsmarkedstilknytning.

Skoleinformanter uttrykte bekymring for den korte veien til negative nye miljø. Situasjonene som er beskrevet i dette kapittelet, kan bli et første steg inn i en ruskarriere eller et liv i utenforskap. En skoleinformant fortalte at elever i slike situasjoner oppsøker nye miljøer og mister de gamle vennene sine:

«Velger da kanskje nye venner, de som er mye ute. Det er lett å dette borti rusen. Har elever som har begynt å ruse seg når de er bostedsløse, det er da spesielt weeden. De sier det er lettere å være ute når du er stein».

47 Se blant annet arbeid av Tine Mejlbo Sundfør, f.eks. under www.altomdinhelse.no og Journal of sleep research med Mari Hysing et.al (2016) og med Børge Sivertsen et.al. (2015)

48 Sivertsen, B., Harvey, A. G., Pallesen, S., & Hysing, M. (2015b). Mental health problems in adolescents with delayed sleep phase: results from a large population-based study in Norway. J Sleep Res, 24(1), 11-18

49 Fafo-notat 2019:24

Denne erfaringskjeden bør selvsagt ikke overforenkles, men det er mulig å se for seg en kort vei inn i belastede miljøer.

Hvordan samfunnet møter bostedsutfordringer og hvilke tiltak som kan eller bør tre i kraft, bør knyttes til hvilke situasjoner ungdommen befinner seg i. Litt forenklet kan det sies at samfunnet har en større mulighet til å nå ut til de unge når de er innenfor et skolesystem. Det er bedre mulighet til å fange opp den enkelte elev og å jobbe mer forebyggende for å unngå at elevene faller ut av skolen og havner utenfor systemet. Her er det viktig at det finnes ressurser og et apparat i skolen som kan møte unge med bostedsutfordringer. Skolen kan imidlertid ikke løse slike situasjoner på egen hånd. Skolen kan avdekke problemene i møter og relasjoner med elevene, men det bør være klarhet i hvor eleven skal gå for å få hjelp til å løse den konkrete boligsituasjonen sin på en god måte. Dette må være tydelig både for eleven selv og for ansatte i skolen. Det er åpenbart at mye ressurser brukes i skolen på områder som er formelt tillagt andre offentlige instanser. Kontaktflatene mellom ansatte skole, elev og annen offentlig instans er ikke gode nok, tydelige nok eller kjente nok.

DE FÅR IKKE EN SJANSE

5.

UNGE PÅ GATA

DE SOM ER UTENFOR

«Da var jeg under 18 og trivdes ikke hjemme og sov mye mer hos venner. Det var vanskelig å si til støttekontakten at du hadde det vanskelig hjemme for da blir barnevernet innblandet. Blir holdene inne med det».

– Ung informant

En diskusjon rundt bostedsutfordringer fører raskt over til dem som bruker gata som tilholdssted. Dette kapitlet tar for seg situasjonen til unge og unge voksne utenfor skoleverket ved å se nærmere på gatemiljøet i Trondheim og Oslo. Gatemiljøet preges i større eller mindre grad av rus og kriminalitet, og de som oppholder seg i dette miljøet, har ofte en utfordrende boligsituasjon.

Kapitlet er basert på intervju med unge informanter, førstelinjeaktører og faginformanter. Førstelinjeaktørene og faginformantene møter i sitt arbeid unge som har gata som tilholdssted, personer som lever gatenært, og de som i ulik grad har tilknytning til rus og kriminalitet. I denne informantgruppen finner vi også dem som jobber på ungdomsarenaer som tilbyr unge et sted å være på fritiden der rus og kriminalitet ikke nødvendigvis er dominerende (noen av disse stedene er rusfrie). Det er sentrumsbaserte tilbud for unge som trenger trygge voksne, og som søker et sted å være på – gjerne som et alternativ eller supplement til gata. Kapitlet synliggjør erfaringene til denne gruppen. De fleste har levd gatenære liv og har erfaringer fra rusmiljøet.

Det er en del overlappende problemstillinger mellom unge i skolen og unge på gata. Det forutgående kapitlet om unge i skolen og dette om unge på gata utdyper likevel ulike tema som er inngripende for de to målgruppene.

5.1 OMFANGET AV UNGE MED BOSTEDSUTFORDRINGER I DET GATENÆRE MILJØET.

Dette avsnittet tar for seg kvalitative innspill på omfang av unge med bostedsutfordringer. «Kvalitative innspill» betyr her estimeringer som faginformanter og førstelinjeaktører har bidratt med i intervjuer. Estimeringene brukes som bidrag til å illustrere landskapet vi beveger oss i når det gjelder unge med bostedsutfordringer i det gatenære miljøet.

Et hovedinntrykk er forskjeller mellom Oslo og Trondheim når vi ser på tilsvarende kontekster i de to byene. Unge og unge voksne som ferdes i gatemiljøet i Trondheim, og som Uteseksjonen treffer på, har fremdeles dagtilbud som skole og jobb. For Oslo virker det, kanskje ikke overraskende, å være et mye hardere gatemiljø. I dette miljøet befinner de fleste unge med utfordrende boligsituasjon seg utenfor skole og jobb. Samtidig ser man et skille mellom miljøet på Oslo S og

de åpne rusmiljøene på Vaterland og i Storgata/Brugata. I Uteseksjonens kartlegging fra 2019 «Ung på Oslo S»⁵⁰ vises det til at flertallet som Utekontakten har vært i kontakt med i området (Oslo S), har skoletilhørighet (s.25).

I Trondheim er andelen unge med bostedsutfordringer anslått å være lavere. Av de i gjennomsnitt 160 unge som Uteseksjonen til enhver tid har i porteføljen sin (i regi av barnevernloven eller i lavterskeltilbud) i alderen 13–25, har rundt 30 til enhver tid «*et flytende forhold til bolig*». Informantene i Trondheim forteller at de ikke møter unge som direkte bor på gata. «Gatebarn» og «uteliggere» ses ikke lenger som et fenomen. Det er likevel mange utfordringer knyttet til bolig blant de unge. Disse omfatter hele spekteret: fra unge som blir plassert på hotell for en periode, til ungdom som plasseres i kriseboliger, i leiligheter med husvert eller i kommunale leiligheter.

Som en førstelinjeinformant sier:

«At du krasjer med andre eller vagabonderer, det skjer med mange. Men NAV skal ha en adresse, men de bor ikke der. Vi har en 3–5 stykker som er i den situasjonen når. Greit at det er litt vagabondering, og så er det kjæresteri, tett knyttet til prostitusjon.»

Til tross for den gjengse oppfatningen om at det ikke finnes unge som bor på gata i Trondheim, fortalte unge informanter om overnatting i parkeringshus og overnatting på hospits. Begge deler beskrevet som en ubehagelig opplevelse. Alle informantgrupper har sterke meninger om at unge ikke bør overnatte på hospits.

Det er forskjell mellom Oslo og Trondheim i omfang av unge med bostedsutfordringer⁵¹, selv når man tar høyde for innbyggertall. I Trondheim ser det ut til at unge oftere blir fanget opp av systemet eller eventuelt sofasurfer hos bekjente. I Oslo synes det derimot å være en mer vedvarende utfordring når det gjelder bostedsutfordringer for den enkelte unge. Informanter forteller om at i Oslo sover unge ute, det være seg i parkeringshus, i brakker langs jernbanelinjen eller lignende steder.

Det er viktig å huske gråsonene i boligsituasjonen til de unge som denne rapporten omhandler. Selv om man har eller finner et sted å overnatte kommende natt, så kan dette være med på å maskere en boligutfordring. Mer eller mindre faste overnattingssteder, kreative metoder å bo på, og varianter av korttidsboliger vil ikke si at oppholdsstedet er ideelt eller trygt.

---

50 <https://korusoslo.no/wp-content/uploads/2020/09/Unge-p%C3%A5-Oslo-S-2019-HKH.pdf>

51 «Bostedsløse i Norge – 2016» NIBR-rapport 2017:13

5.2 ÅRSAKSFORKLARINGER, ALDER, KJØNN OG BAKGRUNN

Bostedsutfordringer for unge oppstår ikke i et vakuum. Det er et komplisert område med mange årsaksforklaringer som trekker inn i fagområder som sosiologi, psykologi og samfunnsøkonomi. Denne rapporten verken kan eller skal forfølge alle disse områdene, men belyse områder som blir tatt opp av informanter som jobber med gruppen.

5.2.1 ALDER TRONDHEIM

I kartleggingen spurte Røde Kors informantene om hvilke aldersgrupper med bostedsutfordringer de møter oftest. Det ble ikke gitt ensartede svar. Ulike bekymringer er knyttet til ulike aldersgrupper, og svarene er farget av tematikk og aldersgrupper som de ulike informantene jobber med.

Sofasurferne ble anslått å være i alderen 15–17 år. Informanter forklarte at etter fylte 18 år har de mulighet til å få tildelt kommunale boliger. Det er ingen kø på det kommunale boligmarkedet i Trondheim for ett- og toromsleiligheter, men vanskelig å få større leiligheter for familier. Utfordringen for aldersgruppen 18–23 år kan allikevel være husleien og det å holde på boligen. En faginformant sa at unge også har muligheter på det private boligmarkedet. Grunnen til dette er at i den alderen har ikke livet i rus blitt så synlig ennå.

En førstelinjeaktør fra det hardeste rusmiljøet supplerer dette bildet og forteller om møter med unge helt ned i 14-årsalderen. Dette kan være unge fra andre deler av landet eller fra lokalområdet som er «på rømmen». I og med at Trondheim er en storby i Midt-Norge, trekkes unge i regionen mot Trondheim. Tilsvarende erfaringer fins i Oslo. Vi så av tallene fra barnevernvakta i Trondheim i kapittel 3 at hvert år uteblir mellom 26 og 40 barn og unge i Trondheimsområdet fra hjemmet sitt eller institusjonen de bor på. En stor andel av disse er jenter.

5.2.2 ALDER OSLO

Verken i Oslo eller Trondheim er det noen aldersgrupper som tydelig skiller seg ut, men både fra informanter og i rapporter⁵² fra de siste årene blir det påpekt at dem man møter på gata i Oslo, blir stadig yngre. I kapittel 4 vises det til at det er et bedre tilbud på boligmarkedet for de under 18 gjennom barnevernets system. Dette bekreftes for Oslo av de ulike informantgruppene for unge på gata. En ung informant som tidligere var under barnevernet, forteller at han rømte mye i den

---

⁵² Se blant annet Uteseksjonen i Oslos rapporttelling fra de åpne rusmiljøene i Oslo som viser stor økning i antall påtrufne mindreårige i de åpne rusmiljøene fra 2017 til 2019.

perioden og etterlyser samtaler om hvorfor unge under barnevernet rømmer. «*Man rømmer jo av en grunn*», som han sier. Ifølge informanten tar det lang tid å få omplassering. Han understrekte at det er lite poeng i bare å bli sendt tilbake til stedet man rømte fra.

De man møter på gata i Oslo blir stadig yngre

En informant fortalte om unge i alderen 18–23 år fra kommuner rundt Oslo, som trekkes til Oslo på grunn av rusmiljøet. De bor rundt omkring, sover i parkeringshus og hos folk og «*utsetter seg for mye greier. De kommer gjerne rett hjemmefra, så deres første bosted etter hjemmet blir gata*».

De som jobber oppsøkende i gatemiljøet, forteller om mange i gatemiljøet som har bostedsutfordringer:

«Majoriteten vil jeg si. Det er min erfaring. For de fleste jeg treffer er bolig en utfordring. Jeg jobber jo i alle miljøer, men jobber mye med 17, 18 til 22 år. Der er vel nesten alltid bolig et issue»

Alder knyttes ofte til ulike gatemiljøer i Oslo. Oslo Sentralstasjon (Oslo S) knyttes til de yngste «byvankerne». I «Ung på Oslo S»⁵³ diskuteres det hvorvidt det er kontakt mellom miljøene på Oslo S og Vaterland⁵⁴. Røde Kors har ikke som mål å kartlegge bymiljøene og gatemiljøene i Oslo, men når informanter sier de ser at det er kort vei fra Oslo S og over til de åpne rusmiljøene på Vaterland og Brugata/Storgata⁵⁵, er dette relevant for aldersdiskusjonen.

Alder kan også knyttes til ulike livsfaser. Gruppen som omtales i denne rapporten, kommer «bakpå». Det er overhengende sannsynlig at de vil slite med en sunn utvikling mot voksenlivet. Å ta igjen eller få mulighet til å komme inn i et vanlig livsløp bestående av en trygg boligsituasjon, utdanning og jobb, og stabile relasjoner blir mer utfordrende. En førstelinjeaktør uttrykker det slik:

«Mange av dem sier de ønsker seg en plass og bo og en jobb. Mange har falt ut av videregående. Mange sier de ønsker seg en utdanning. En av de jeg jobber med sa, – det er greit nå, når jeg er ung, men om fem år, har alle andre en utdanning, da er jeg fremdeles her. Sagt med sånn tristhet, de vet mye, men har ikke verktøyene til å komme seg dit».

Et kritisk element det vises til når det gjelder alder og det gatenære livet, er at det har blitt en raskere vei over til hard rus for de yngste. En grunn som gis, er at

53 <http://tidliginnsats.forebygging.no/Rapporter/Unge-pa-Oslo-S---En-kartlegging-av-mindrearige-i-et-ungdomsmiljo/>

54 Urban park mellom Grønland og Oslo S, 300 meter fra Oslo S

55 Tilstøtende gater i Oslo sentrum. Brugata starter på Vaterland

tilgangen til hardere stoff har blitt større. En annen grunn som trekkes fram, er at unge får tilbud om hospits for overnatting som eksponerer dem for hardere rusmiljø.

«Jajaja, i mangel på andre boligtilbud da så er det disse bosenterne som er en sånn søer samlekaske for rusavhengige. Jeg skulle ønske at noen av disse unge fikk en sjanse! Fikk en leilighet med tett boligoppfølging, kjente på mestring, trygghet kunne låse døra, få tett oppfølging, samarbeid med uteseksjonen, og ruskonsulent, boligveileder».

5.2.3 KJØNN

Kjønn og alder blir ofte koblet sammen. Flere førstelinjeaktører viser til at gutter er sterkest representert i miljøer med rus og kriminalitet. Både i Oslo og Trondheim forteller informanter om unge jenter som forsvinner fra gatebildet når de blir litt eldre. Det er grunn til å følge opp årsakene til dette⁵⁶. I Oslo ser man flere jenter i Oslo S-miljøet der det typisk oppholder seg yngre ungdommer⁵⁷. Etter hvert forsvinner de mer, og man ser et bilde hvor menn eller unge gutter er dominerende.

Informanter deler flere mulige forklaringer på at jentene forsvinner fra gatebildet i perioder. Jenter er mer attraktive på boligmarkedet, de klarer seg bedre i skolesammenheng og de finner løsninger med andre jenter. Som en førstelinjeaktør sier:

«Det er selvfølgelig jenter også som har problem, men de klarer å skaffe seg en bolig, kakka seg på lag med venninner eller., men disse guttene om de kakker seg på lag så blir det bare verre.. blir en ny festeplass».

5.2.4 OPPVEKST OG UTFORDRENDE

FAMILIESITUASJON «DE FÅR IKKE EN SJANS!»

Årsaksforklaringen som får mest oppmerksomhet og som flest nevner er «utfordrende familiebakgrunn». En faginformant forklarer at dette er «*unger som vi skulle fanget opp for mange år siden*» og uttrykker videre: «*Det er ikke noen store overraskelser, dessverre*». Ungdommene har vært i systemet lenge, og de kommer ofte fra familier hvor hverdagen er preget av uro og ustabilitet.

Flere unge informanter forteller om en oppvekst med mange barnevernssaker. Som en sier «*jeg har hatt barnevernssaker på meg siden jeg ble født*». Hjem

---

56 Det vises blant annet til et hardt miljø med «gatemaskulinitet» og konflikter mellom samfunnets forventninger til kvinnene og livet de lever på gata. Se blant annet «Kvinner i rusmiljøet», mastergradsavhandling UiO av Øystein Bruun Ericson <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/70636/Kvinner-i-rusmilj-et-Levde-liv--marginalisering-og-mestringsstrategier-.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

57 «Ung på Oslo S» forteller om en relativt lik fordeling av mindreårige når det gjelder kjønn. Side 22.

preget av uro, festing og psykisk uhelse fører til at unge søker ut av hjemmet for å finne mer egnede plasser å sove på. En ung informant beskriver fra eget liv:

«Da jeg var yngre, var det veldig mye styr i hjemmet mitt, lå ofte over andre plasser. Trur folk skjønnte, visste hvordan det var hjem til meg. Ikke noe tilbud likevel, vet ikke hva en skal spørre om. Jeg var kanskje ikke den letteste å komme inn på, hadde vært litt uheldig med de som hadde vært involvert før».

Å være i en utfordrende familiesituasjon fører i seg selv til en uro og ustabilitet. Når ungdommene, eller i noen tilfeller barnet, ikke kan være i hjemmet sitt, skaper dette en tillegg utfordring. Flere forteller at de ikke har følt seg sett eller hørt.

Ei jente på 15 kom hjem til boltet ytterdør

Som en ung informant forklarte om hva som hadde vært viktig da livet var som vanskeligst: *«Trengt noen som hadde sett meg og hadde tatt meg til side da spurt meg hva foregår, hva er det du trenger?»* De unge informantene fortalte om omsorgssvikt, vold og ustabilitet. Deres erfaringer er opprørende. En fortalte om å anmelde foreldre for vold. En fortalte om ei jente på 15 år som kom hjem til boltet ytterdør, ei mor som forlot landet og en far som flyttet til kjæresten. Disse unge har vært nødt til å klare seg selv. Noen forteller om et system som fanget de opp, mens andre forteller om system som har sviktet. Selv om Røde Kors har snakket med noen av disse unge, bør disse stemmene få en bedre plattform og økt synlighet i videre arbeid med gruppen.

En faginformant forteller at et kjennetegn hos gruppen av unge med bostedsutfordringer er at de *«ikke har de tradisjonelle rammer rundt hva et hjem er»*. Dette fører til både akutte og langvarige utfordringer. De har ingen steder å bo eller slappe av og lade opp slik at de kan konsentrere seg om hva som ellers burde foregå i livet deres – for eksempel skole og arbeid. Tryggheten og roen med et hjem er fraværende. Bolig, eller mangelen på en trygg havn, blir et stort stress-element i livet deres. Informanter beskriver en «indre uro».

I ekstreme, men ikke uvanlige, tilfeller har situasjonen resultert i utfordringer og traumer som ikke er forenlige med å administrere livet sitt i egen bolig. En førstelinjeaktør fra rusmiljøet, beskriver det slik:

«Oj, jeg...tenker ihvertfall at når jeg leser journaler, ikke alle selvsagt, men det slår meg at de aller aller fleste har hatt opplevelser som er fra en helt annen verden, de er groteske, det er veldig gode grunner til de har havnet der de har havnet. De har blitt banka, voldtatt, putta i narkotika fra tidlig alder. () De fleste trenger støtte og oppfølging, det å trene seg på å bo, trenger en aktivitet, det å stå opp om morgenen, alle sånne helt vanlige ting som man tenker man får med seg i en oppdragelse hjemme».

Mange har ikke fått tatt del i utviklingsprosesser i hjemmet, og fått den ballasten hjemmefra som man trenger som ung. Begrepet «boevne» blir brukt i intervjuene. Dette er et omdiskutert begrep. I rapporten «Husrom uten hjerterom» (2012) vises det til at man dels har gått bort fra dette begrepet, som blir sett på som både stigmatiserende og tåkeleggende. Begrepet bidrar til å legge ansvaret over på personen, og ikke det offentlige, i utfordringene med å bosette personer⁵⁸. Informantene er ofte kritiske til begrepet, men bruker det i sammenhenger for å forklare at mange unge sliter med å håndtere det å faktisk bo et sted, og at det er behov for differensierte botilbud med oppfølging i bolig.

Svært mange informanter tar fram begrepene tverrfaglig samarbeid, differensierte tiltak og behovsdefinert oppfølging i botilbudene. Det er stor gradforskjell på hvilken type tiltak den enkelte unge trenger. Behovet for differensierte tilbud er derfor stort. Det bør være en bred personalbase tilgjengelig i botilbudet for å imøtekomme brukernes individuelle behov. Man må ha noen med det ekstra ansvaret for å følge med og holde botilbudet innenfor de definerte rammene og gi tilstrekkelig trygghet for brukerne.

Å komme fra en barnevernsoppvekst fører for noen til et ønske om å komme seg ut av systemet når de fyller 18 år. En førstelinjeaktør beskriver situasjonen slik:

«De er jo falt ut ifra både skole og arbeid, marginaliserte og familien orker kanskje ikke mer. Det er en sånn sårbar gruppe, de aller fleste har disse vonde oppvekstene, trøblete omsorgssvikt og urrh, så blir de liksom store nok, og blir eier av egne problemer da, ferdig med barnevernet og alt dette her, så står de igjen på gata og så er det disse ahh.. de får jo ikke en reell sjanse».

Utfordringene med å eie problemene sine selv, som er viktig for å lære seg å håndtere eget liv, er når den unge ikke har tilgang på den støtten de trenger for å komme seg videre i livet. Tilbudet er et hospits, med korridorfellesskap som ikke gir de positive relasjonene som trengs for å komme seg videre i livet. Tilfellet som er beskrevet av denne informanten er også et eksempel på situasjoner som kan føre til at ungdommene ikke oppsøker eller tar imot den hjelpen de kan få fra NAV; noen mangler informasjon om hva slags rettigheter de har, andre ønsker ikke å være en del av et system som de har utviklet et negativt forhold til.

En oppvekst med omsorgssvikt preget av vold, rus og psykiatri gjør at forståelsen av hva som er «normalt», blir forstyrret. En ung informant sier: «Man lærer jo ikke hva som IKKE er normalt hjemme». Dette er et omfattende tema som ikke er ensartet knyttet til bolig og bostedsløshet, men det er slike situasjoner og oppvekster som blir trukket fram når førstelinjeaktører og faginformeranter snakker om gruppen som sliter med bostedsutfordringer. En faginformant beskriver det som at sannheten skapes der ungdommen er; det tar lang tid å lære at andre handlingsmønstre og løsningsstrategier kan lønne seg. Den samme

---

⁵⁸ «Husrom uten hjerterom» Kan bolig motvirke marginaliseringsprosesser? FoU-rapport nr. 1/2012, Kathrine Bakke, Ingunn Kvamme, Trond Stalsberg Mydland og Randi Wærdahl

faginformaten fortalte om samtaler med unge som forteller at de må bidra økonomisk hjemme. Da står valget mellom å tjene 30 000 kroner på en dag ved å selge stoff eller å søke andre lovlydige alternativ.

En annen konsekvens av å komme fra en oppvekst der man ikke har de tradisjonelle rammene rundt familie og hjem, er at mange da står uten gode rollemo- deller og uten et positivt nettverk som kan hjelpe dem over i voksenlivet og bidra positivt inn i en boligsituasjon. Å mangle et positivt nettverk gir seg uttrykk på flere måter når det gjelder bostedsutfordringer. Ungdom har ikke noen i famili- en som kan stille med depositum eller garantier og har lite realistisk kunnskap om hvordan boligmarkedet fungerer. De har få som kan yte praktisk hjelp i en boligsituasjon. Flere førstelinjeaktører forteller at en stor del av jobben deres er å bidra med praktisk hjelp til flytting. Informanter forteller om unge som står veldig alene, uten noen som kan støtte dem i det praktiske og i det sosiale. En ung informant fortalte at han hadde en støttekontakt som han gikk ut med og snakket med om «alt og ingenting». Dette bidro til at han fikk bygget et sosialt nettverk.

«Jeg hadde ikke sosiale antenner før. Det er mange av gutta som ikke har sosiale antenner. De vet ikke hvordan de skal sitte på cafe, de føler seg ube- hagelige, man føler seg spesielle hele tiden, skjønner du?».

5.2.5 RUS OG PSYKIATRI

I NIBR-rapporten «Bostedsløse i Norge – 2016» framgår det i nasjonale tall at nærmere 60 % av alle bostedsløse er registrert av hjelpeapparater som rusmid- delavhengige. Andelen er relativt stabil mellom 2008 og 2016. Mellom 35 % og 38 % er i 2008–2016 registrert med psykisk sykdom. Én av fire bostedsløse i Norge har dobbeltdiagnose med avhengighet av rusmidler og psykisk lidelse (s. 18).

«Når dem forsvinner i rusen, og ikke vil slutte å ruse seg heller, hva kan man gjøre for å fange dem opp? Bolig er ikke nok, så blir dem bare overlatt til seg selv».

Mange av informantene jobber med unge i rus og kriminalitet. Likevel blir ikke rus i seg selv nødvendigvis sett som en grunn for bostedsutfordringer av dem som jobber med dette. De ser forbi rusen, og betrakter rus snarere som en conse- kvens av andre faktorer. Psykisk helse og rus blir ofte nevnt i samme åndedrag. Kombinasjonen ruslidelser og psykiske lidelser opptrer ofte i kombinasjon og omtales som «RoP»-lidelser⁵⁹. Rus fyller mange funksjoner. Dette gjelder ikke bare de unge på gata, men for de aller fleste⁶⁰. En førstelinjeaktør sier:

---

59 Les mer om RoP-lidelser her: <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/samtidig-ruslidelse-og-psykisk-lidelse-rop-lidelser>

60 «Meningen med rus» Øystein Skjælaan, Res Publica 1. utgave 2- opplag, 2019

«[Jeg] jobber i utgangspunktet med rus, men rus er bare en liten løsning i det store og hele. Det handler mye mer om psykisk helse». – Og når det gjelder bostedsløshet? «Ja, man får ikke...det starter med psykisk helse, så endrer man personlighet og blir en som ikke får tilgang til bolig. Føler tilhørighet i krim / rus miljø for man ikke har hatt noen tilhørighet i tidligere liv, hatt psykisk helse».

Rus og rusavhengighet blir likevel koblet til bostedsløshet og/eller bostedsutfordringer i mange intervju. Jaget etter rus overskygger mange andre behov og prioriteringer, og det forklares at det er mange med rusutfordringer som ikke prioriterer å betale husleien. En ung informant forteller også at det for mange ikke er et ønske å bruke penger på overnatting i valget mellom rus og et sted å sove på. Fra faglig hold understrekes det at bolig er svært viktig for stabilitet og forebyggende arbeid. En faginformant argumenterer for at bolig bør være gratis, og forutsigbart, for de unge i rus som kommunene skal hjelpe.

«Så jeg skulle ønske at for de mest risikoutsatte ungdommene i forhold til rus og krim at disse bekymringene [rundt husleie] ble tatt vekk».

Informanter refererer i denne sammenheng til at husleien i kommunale boliger er altfor høy. Dette kan føre til at ungdommen ender opp med å sette seg i gjeld til kommunen som jo skal hjelpe dem. Noen unge informanter som ikke har rusutfordringer, forteller at de heller søker bolig på Finn.no hvor de kan finne bedre løsninger til en lavere leie. Dette er ikke en mulighet for alle. Som rusavhengig stiller du ofte svakere i en konkurranse på det private boligmarkedet.

Det er heller ikke lett for førstelinjeaktører å bidra med å finne en bolig for unge med rusutfordringer. En førstelinjeaktør som er sterkt engasjert i utfordringen med å gi unge en normal boligsituasjon, uttrykker frustrasjon over dette:

«... det er det samme som jeg sa jeg vil ikke anbefale en av mine til en gammel dame på 85 med en kjellerleilighet. Da ville ikke jeg vært med, da ville ansvaret kommet på [navn på arbeidsplass], dere anbefalte en ung mann som har gjort noe galt her. Jeg også kjenner på det at det er vanskelig».

Et tilbakevendende poeng i denne rapporten er kvaliteten på tilbudet som blir gitt når en ung person trenger akutt eller midlertid bolig. Mange informanter mener at personer som har rusutfordringer eller lever gatenært, får et dårligere tilbud enn andre. En informant uttrykte det slik: *«Jeg tipper at om leiligheten min eller din brant ned ville ikke vi fått tilbud om Prindsen mottakssenter».* Her kan det argumenteres for at rusavhengige på denne måten forskjellsbehandles når det gjelder midlertidig bolig, jf. kap. 3 om diskrimineringsforbudet.

Førstelinjeaktører som jobber med bolig for personer med rus og psykiatri sier det alltid har vært behov for boliger for unge, men mener de nå ser et økt behov. De understreker viktigheten av egne tilbud for unge og mener det er svært uheldig at unge blir plassert sammen med eldre med lang ruserfaring. Dette er i tråd med innspill fra andre informanter. Forebygging, oppfølging og differensiering er nøkkelord når det gjelder behov for boligtilbud for unge med utfordringer innenfor rus og psykiatri.

5.2.6 INNVANDRERBAKGRUNN, TRANGBODDHET OG LAVINNTEKT

Flere informanter tok opp viktigheten av at vi kan snakke om hvorfor unge med innvandrerbakgrunn er mer sårbare for å havne i gatenære situasjoner tilknyttet rus og kriminalitet. En faginformant formulerte utfordringen på denne måten:

«Ja, det er våre barn og våre ungdommer. Men våre barn har mange utfordringer. Andre og tredje generasjon. Noen av de har store utfordringer. Og det er knyttet til trangboddhet, utfordrende familiesituasjon og lavinntekt. Og det gir uttrykk på en annen måte enn om mine barn kom fra det samme. Vi må tørre å se den også».

En førstelinjeaktør som har jobbet med et boligprosjekt for unge med innvandrerbakgrunn, beskriver en gruppe som er født i Norge, men som gjerne ikke omtaler seg som norsk til tross for dette. Dette er unge som har vokst opp med foreldre som ikke har blitt eller kunnet bli godt integrerte – foreldre som har stått på utsiden av samfunnet⁶¹ – og som derfor har mistet mye i oppveksten. Ungdommene kjenner på utenforskap og mangel av struktur rundt seg, og har vært i drift siden de var 13–14 år. Informanten sier:

«Det er ingen av disse organisasjonene som jobber med disse ungdommene til de flyktningene som kom for noen år siden. De klarer seg ofte dårligere enn om de kom som enslige mindreårige».

Trangboddhet alene er ikke en grunn til at det går i feil retning for de unge. Trangboddhet er virkeligheten for mange mennesker i mange nabolag, men i sammenfall med andre faktorer øker faren for at bostedsutfordringer oppstår.

Førstelinjeaktører forteller om utenforskap blant unge voksne, som anslås å være fra «Vaterland-alder til 23 år», se boks 9. Det er mange som faller utenfor, de faller mellom alle stoler som er, og utenforskap forfølger de også inn gatemiljøet.

Mange informanter har en oppfatning av at enslige mindreårige flyktninger har klart seg bedre totalt sett enn ungdommene med innvandrerbakgrunn. Mange har vokst opp med foreldre som ikke har hatt forutsetningene til å hjelpe dem å navigere i samfunnet og systemet. En informant som har jobbet med enslige mindreårige, formulerte det slik: «Enslige mindreårige er det jo vi som har ansvaret for, der er vi litt sånn superforeldre som går inn og betaler husleia». Her fortelles det om et system som lager rammer og hjelper med å gi ungdommene verktøyene som er viktige for overgangen til voksenlivet.

---

⁶¹ Utenforskap for foreldregenerasjonen har en lang rekke årsaker, men ofte havner vi en debatt som hviler mye på språkkompetanse blant førstegenerasjons innvandrere. Her er introduksjonsprogrammet i kjernen av sakskomplekset.

Fra et intervju
FINNES DET MØRKETALL NÅR DET GJELDER BOLIG?

Den gruppa med unge voksne på Grønland. Er du ung voksen i det tyngre miljøet har du i alle fall de hospitsene (noen har nedre aldersgrense). Men den målgruppa med yngre voksne med minoritetsbakgrunn der ser vi jo det ikke er noen tilbud. Igjen selv om mange av disse har rusutfordringer, majoriteten i min erfaring, men det er ikke like synlig ruspreg, og de vil ikke identifisere seg med tyngre rusmiljø, de føler seg litt utenfor i det miljøet også, så treffer ikke hospits den gruppen. Og opplever kanskje også at de blir diskriminert på boligmarkedet. Da tenker [jeg] på Vaterland og opp til 23. Der ser vi at det nesten ikke er noe tilbud, være seg bolig eller er det ... det går litt under radaren. De føler seg nesten tvunget til å gå inn i salgsaktivitet for å tjene – de fleste føler seg ekskludert fra de fleste arenaer. Skole, jobb, alt. Dette er en gruppe vi som helhet har forsøkt å fremsnakke, her må det noen tilbud på banen, her er det ikke noen tilbud som treffer.

Boks 9

5.3 GRÅSONER FOR PROSTITUSJON

«Så møter de gjerne en fyr i 50 årene som sitt å servere dem dop. Og så blir dem kanskje der et par måneder. Så våkner de kanskje uten klær da, og så tørr dem ikke å spør hva som har skjedd for da er dem redd for å bli kasta ut. Da bare «tillater» det i gåsetegn, eller de tørr ikke si noe om det for da mister de tilgang til dop og bo».

– Ung informant med erfaring fra gatemiljøet.

Historier som sitatet ovenfor, dukket opp tidlig i datainnsamlingen. Skoleinformantene luftet forsiktig slike bekymringer. I møtet med ulike informantgrupper fra det gatenære miljøet forsterket alvorlighetsgraden i historiene seg.

Sex i bytte mot overnatting

Tematikken er direkte knyttet til bostedsutfordringer. Spesielt i rusmiljøet virker det å være et relativt utbredt fenomen at jenter bor hos eldre menn med tilgang til rusmidler. Tidligere i kapittelet ble det fortalt om jenter som «forsvant» fra radaren til informantene når de ble litt eldre. Jenter blir ikke så ofte sett på gata og anses å ha lettere for å finne bolig. Men som en førstelinjeaktør spør: *«Hva er prisen de betaler?»*. Andre situasjoner som blir beskrevet, er «survival sex»: at man blir med noen hjem for å ha et sted å bo den natten, eller at man går inn i

relasjoner som en strategi for beskyttelse i et tøft gatemiljø. Pro-senterets rapport «Sex som kapital» (2017) viser til historier om unge, både jenter og gutter, som har sex med voksne fordi de trenger mat eller et sted å overnatte. Rapporten pekte på flere grunner: noen følte seg tvunget fordi de var i en vanskelig livssituasjon, andre fordi de ønsket en livsstil de ikke hadde råd til ellers, mens andre gjorde det i bytte mot voksenkontakt og omsorg (side 19).

Unge i en slik boligsituasjon blir borte fra synsfeltet til dem som driver med oppsøkende arbeid på gata. Sannsynligheten for at de blir glemt, øker. En faginformant bekymrer seg over faremomentet ved en slik situasjon og forteller at slike situasjoner gjør veldig sterkt inntrykk. Som informanten uttalte det: «*Dette er jenter som gang på gang utsetter seg selv for seksuelle overgrep*».

Mange som jobber innenfor ungdomsfeltet, uttrykker en bekymring for at variasjoner over prostitusjon, med sex som et objekt i bytte mot mat, rusmidler, soveplass eller trygghet, er et større problem enn det er mulig å registrere. Ved spørsmål om mørketall for bostedsutfordringer er salg av sex blant yngre jenter ofte en tematikk som kommer opp i intervjuene. Det er en gruppe og en tematikk man vet for lite om⁶².

Tematikken er vanskelig å ta fatt i. Blant annet viser Pro-senterets rapport «Sex som kapital» at det ikke jobbes systematisk med tematikken i hjelpeapparatet i Oslo. Informanter som jobber i det gatenære miljøet, sier selv at de ikke er modige nok til å gripe fatt i tematikken. Som en førstelinjeaktør uttrykker det: «*Det er lettere å snakke om rus, ikke så godt å snakke om sex*».

Temaet prostitusjon er forbundet med skam og tabu, og både ansatte i hjelpeapparatet og personen det gjelder kan ha vansker med å snakke om det. Som en førstelinjeaktør sier så er dette kanskje ikke noe unge er, eller velger å være, bevisst på selv. En faginformant som jobber med rådgivning på området bytte og salg av seksuelle tjenester, ønsker at fagansatte i førstelinjetjenesten skal kunne snakke med sine klienter om dette. Hjelpeapparatet i førstelinja må ha kompetanse til å håndtere tematikken med unge gutter og jenter og gråsonene rundt salg og bytte av seksuelle tjenester. Faginformaten sier videre at det er viktig å se på grunnene til at bytte av seksuelle tjenester blir brukt som løsningsstrategi. Det må stilles spørsmål rundt hvorfor ungdommen tyr til slike strategier, hvilke situasjoner de kommer fra og hva som er grunnene til de gjør dette.

«Sex som kapital» knytter sammen trangboddhet og store barnefamilier der barn blir kastet ut mens foreldrene fremdeles har forsørgelsesansvar. Disse ungdommene blir omtalt som særlig sårbare når det gjelder «bytterelasjoner». Det varierer hvordan de løser situasjonen, men det finnes flere eksempler på ungdom som flytter inn til eldre personer og får kost og losji i bytte mot hjelp til husarbeid og sex med eieren av boligen (s. 27).

62 Rapporten «Ung i Trondheim, felles ansvar» fra Trondheim kommune tar utgangspunkt i tall fra BrukerPlan og omhandler ungdom i aldersgruppen 16–25 år. En anbefaling i rapporten til kommunen er å se på hvordan man tidligere kan komme i posisjon i forhold til jenter/kvinner. Dette gjelder spesielt jenter/kvinner med Rop-problematikk.

63 <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/karK8B/sexpress-paa-asylmottak-unge-menn-foeler-seg-utnyttet-av-norske-kvinner>

Det er viktig å merke seg at bytte og salg av seksuelle tjenester ikke er et tema som gjelder bare jenter⁶³. Barne- og familietjenesten i Trondheim har gjort en kartlegging av gutteprostitusjon i byen. Kartleggingen tyder på at et sted å overnatte er et motiv for å knytte kontakter for gutter som kommer utenbys/langveis fra (s. 14)⁶⁴. Skammen som er forbundet med salg eller bytte av seksuelle tjenester, kan være enda større når det gjelder gutter. Informanten omtaler det som et «dobbelstigma» og sier at det kan være tabuer som at man «tenker at man kanskje er homofil, vet det ikke helt sjøl, og så at du har solgt sex». Dette er vanskelige saker å prosessere emosjonelt.

5.4 BYTTEØKONOMI

Bytteøkonomien i gatemiljøet begrenser seg ikke bare til bytte med seksuelle tjenester. Det er gjentagende historier om hvordan boligsituasjoner løses og kolliderer på grunn av tjenester man skylder hverandre. Gruppen av unge i drift bor ofte på sofaer hos hverandre i lengre eller kortere perioder, som en kreditt på sofasurving. Når en person i miljøet har fått seg et sted å bo på, skylder han tjenester til andre han har fått bodd hos tidligere.

«Det er så enkelt når man ikke er i den situasjonen, når du ikke sitter på den greina. Du skjønner at du ikke kan ta inn 15 kompiser og deale dop fra leiligheten din, for da kommer politi, du skjønner det, du har opplevd det før, du er ikke dum, men når du da får den leiligheten og du kanskje har overlevd på gata i månedsvis og kanskje ett år, og grunnen til du har overlevd der ute er på grunn av alle de kompiserne du har så, du har bodd på sofaen hos den ene og den andre, du har fått låne stoff av den ene og den andre, du har fått tjenester, du har levd på andre i lang tid, du skylder jo en haug med tjenester der ute. Og når du da endelig får leilighet og han som du har bodd hjemme hos i 14 dager og du har fått gratis stoff av i 14 dager, og han kommer i samme situasjon og sier nå er det pay back – da er det ganske vanskelig å si nei».

– Førstelinjeaktør

Konsekvensen av bytteøkonomien er ofte bråk, fester som fører til utkastning, og at gruppen lever i en evig runddans med midlertidige bosted. Dette er spesielt et problem dersom boligen ligger sentralt. Informanter som jobber med unge, forteller at de anbefaler dem å finne seg steder utenfor sentrum, for å unngå at boligen blir en «nattklubb». Unge informanter som har kommet seg ut av miljøet, bekrefter at det er viktig å få fysisk avstand. Informanter fra hjelpeapparatet forteller at de prøver å ta hensyn til at det er områder hvor man ikke bør plassere unge.

---

64 Rapporten kan ikke vise til at dette er en funksjon som salg og bytte av seksuelle tjenester har i Trondheim. Rapporten viser til studier av Pedersen og Hegna (2014) som skriver om unge gutter som ser på sex som en utvei for å finne et sted å sove på om natten.

6.

SAMMENDRAG

Alle har krav på et trygt og verdig sted å bo. Det er barn og unge i Norge i dag som mangler dette. Unge med bostedsutfordringer har vært relativt stabilt over tid, men Røde Kors finner indikasjoner på at det er økende. Majoriteten av de unge er i alderen 17–23 år, men tall fra Trondheim viser at det er et alarmerende høyt antall barn i drift helt nede i 14–15 års alderen og i Oslo blir alderssammensetningen i det åpne rusmiljøet stadig yngre. **Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Barne- og familiedepartementet samt kommunene bør i sitt boligsosiale arbeid erkjenne at barn og unge har rettigheter knyttet til boligforhold, og iverksette konkrete tiltak for å imøtekomme disse rettighetene.**

Røde Kors har i løpet av sommeren 2020 foretatt en kartlegging av problematikken rundt unge med bostedsutfordringer, i aldersgruppen 15–23 år. Kartleggingen bygger på dyb-deintervjuer i Trondheim og Oslo og på en nasjonal spørreundersøkelse. Over halvparten av respondentene i spørreundersøkelsen svarte at de kjenner til elever som har vært bostedsløse eller har hatt utfordringer med bosted i løpet av skoleåret 2019/2020. Over 80% av respondentene sa at boligutfordringer tas opp mellom elevene og ansatte i skolen.

Rapporten viser at skolen er en sentral arena for å avdekke bostedsutfordringer blant unge i en tidlig fase. Situasjonsbildet er at skoleinformanter opplever at elever blir kasteballer i systemet når de ikke har et trygt og stabilt sted å bo. Ansatte i skolen har ikke oversikt over hvilke instanser de skal henvende seg til i hjelpeapparatet eller hvilke tilbud som finnes. Hjelpeapparatet oppleves for noen som lite tilgjengelig. Ansatte ved skolen prøver å finne løsninger i gapet mellom et mangelfullt fungerende hjem og et vanskelig tilgjengelig hjelpeapparat. Skoleansatte strekker seg langt utover eget ansvar for å hjelpe. Det er et sterkt behov for veiledere som kan knytte skolen og hjelpeapparatet sammen, og NAV-veiledere i skolen ble omtalt som svært viktige brobyggere. **Det er behov for økt kompetanse og flere ressurser i skolene for å fange opp elevenes bostedsutfordringer. Skolen er en sentral del av løsningen og skoleansatte bør ha tilgang til hjelpeapparatet, og kjennskap til hvordan hjelpeapparatet er organisert på by- og kommunenivå, for å møte elevenes bostedsutfordringer.**

Årsaksforklaringer for bostedsutfordringer blant unge er svært sammensatte. Mange har en utfordrende familiesituasjon som blant annet inkluderer rus, psykisk helse og vold. Bostedsutfordringer rammer unge fra alle sosioøkonomiske lag. Flere skoleinformanter fortalte at mange elever starter i videregående skole med barnevernssaker som omhandler bosituasjon. De uttrykker frustrasjon over at saker ikke har blitt fanget opp i grunnskolen, når det er tydelig at situasjonen ikke nylig har oppstått. Andre sentrale årsaksforklaringer er trangboddhet i kombinasjon med lavinntekt. Kartleggingen viser også at unge med innvandrerbakgrunn er særlig utsatt. **For å forebygge boligutfordringer blant unge, er det viktig å nå familier i vanskelige livssituasjoner på et så tidlig stadium som mulig. Unges bostedsutfordringer bør ikke håndteres isolert, men gjennom tverrfaglig samarbeid der man møter familien som helhet.**

Ensomhet, begrensede nettverk og manglende kompetanse om det å bo gjør det vanskelig for mange unge å håndtere en boligsituasjon. Bostedsutfordringer kan ikke ses isolert, og det er nødvendig med oppfølging og differensierte tilnærminger for å møte behovene til unge med bostedsutfordringer. De aller fleste informantene i kartleggingen uttrykker at oppfølging i bolig er sentralt. Oppfølgingen bør ivareta unges behov for trygge voksne, et sosialt nettverk og være med på å gi en struktur i de unges hverdag. **Det offentlige hjelpeapparatet bør tilby sosiale nettverk, slik at den unge kan få struktur på egen hverdag gjennom tilgang på gode rollemodeller. Frivillige organisasjoner, deriblant Røde Kors, bør samarbeide med det offentlige hjelpeapparatet gjennom å tilby en-til-en-aktiviteter som mentorordninger eller gruppe- og aktivitetstilbud.**

Røde Kors har intervjuet informanter som forteller om foresatte som fraskriver seg ansvar eller ikke har mulighet til å hjelpe, og unge som blir overlatt til seg selv ved fylte 18 år. Det kan være utfordrende å få hjelp for unge i overgangen mellom to system. I 17-årsalderen er barn på vei ut av barnevernets ansvarsområde, men de sorterer ennå ikke under NAVs ansvarsområde. Som en skoleinformant uttalte «*de som er 16–17 år, folk vil ikke ta i dem. De skal over i et nytt system*». Til tross for at det fins eksempler på godt tverrfaglig samarbeid mellom instansene, så er ikke det alltid tilfellet. **Det er et klart behov for et enda tettere tverrfaglig samarbeid mellom instanser rettet mot unge i overgangsfaser mellom ulike hjelpeinstansers mandat.**

Informanter som har opplevd utfordringer med bosted, forteller om et ungdomsliv de kom skjævt inn i. De kjenner på utenforskap. Førstelinja og unge informanter forteller om unge som mister troen på å få hjelp, troen på at hjelpen er for dem. Inntrykket Røde Kors sitter igjen med er at systemet til tider, i stedet for å hjelpe, leder unge videre inn i et negativt miljø. **Det er avgjørende at unge i Norge i dag opplever at det er likhet i tilgangen på bistand fra det offentlige hjelpeapparatet og de frivillige organisasjonene, og at deres rettigheter til hjelp og bistand ivaretas når de er i vanskelige og sårbare situasjoner.**

Det er et stort behov for flere boliger og botilbud for unge. Flere informanter bruker begrepet «et skrikende behov». Et faremoment knyttet til manglede botilbud er at unge blir plassert på hospitsers som huser eldre rusmisbrukere. Informanter som jobber med unge i gatemiljøet advarer på det sterkeste mot slike plasseringer av unge. De sier at denne type ikke-tilpassede botilbud gir økende risiko for en framtid med rus. De forteller om unge som har satt sin første sprøyte nettopp på hospits. I tillegg til dette så viser rapporten at unge med de mest komplekse og sammensatte utfordringene, ofte knyttet til tyngre rus, psykiatrisk helse og kriminalitet, har svært dårlige muligheter på boligmarkedet, også det kommunale. Dette er særlig prekært i Oslo. **Det er en klar mangel på verdige boligtilbud for unge med bostedsutfordringer. Dette må adresseres av det offentlige i samarbeid med andre aktører. For unge med rusutfordringer må det settes av egne botilbud med oppfølging av bosituasjonen, og ikke bare et sted der det er ledig plass.**

Både i Oslo og Trondheim etterlyses det trygge lavterskeltilbud for overnatting for unge som kan benyttes uten at hjelpeapparatet kobles inn. Dette kan være et forebyggende tiltak, gitt at det er trygge voksne til stede. Det kan avlaste en opphetet situasjon for en ungdom og en familie og gi en pause for alle parter. Informanter fra både skole og fritidsklubber fortalte at de hadde vurdert å legge til rette for overnattingstilbud for unge på skolene og i fritidsklubbene. **Frivilligheten må tenke nytt om hvordan bidra til trygge lavterskeltilbud for unge med akutte bostedsbehov. Frivilligheten må invitere det offentlige til dialog om hvordan denne problematikken skal håndteres.**

Et sterkt negativt element som fremgikk av kartleggingen, var knyttet til jenter og bostedsutfordringer. Jenter er ikke like synlige i gatebildet. Informanter viser til at dette henger sammen med at jenter generelt har noe lettere for å finne steder å bo. Den negative siden ved dette er når bosituasjonen inngår i en bytterelasjon, hvor jentene betaler med seksuelle tjenester for overnattingsmuligheter. Dette er ikke utelukkende problematisert for jenter, men ble oftest tatt opp i denne sammenhengen. **Det er viktig at støtteapparatet, det være seg offentlige instanser eller frivillige organisasjoner, er bevisst at løsningsstrategier på boligutfordringer kan maskere bytte og salg av seksuelle tjenester. Det bør være mer åpenhet rundt dette temaet, både i hjelpeapparatet og i frivillige organisasjoner.**

FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (CESCR) understreker at retten til bolig er helt sentral for å få oppfylt menneskerettigheter av økonomisk, sosial og kulturell karakter. Retten til bolig er ikke bare å ha tak over hodet, men innebærer å kunne leve et sted i sikkerhet, fred og verdighet. **Basert på funnene i denne rapporten, og retten til bolig som er slått fast i menneskerettighetskonvensjonene, kan det imidlertid være grunn til å spørre om alle egnede tiltak faktisk er tatt i bruk i Norge i dag?**

